

**ΚΕΙΜΕΝΑ
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ**

Τεύχος Β΄

Β΄ ΤΑΞΗ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

9ος τόμος

**Υπεύθυνος για το Παιδαγωγικό
Ινστιτούτο : Κώστας Μπαλάσκας,
Σύμβουλος Π.Ι.**

**Επιμέλεια έκδοσης
Πολυτίμη Γκέκα**

**Επιμέλεια εξωφύλλου:
Βάσω Αβραμοπούλου**

**Εικόνα εξωφύλλου: Κωνσταντίνος
Παρθένης (1878-1967)
Το λιμάνι της Καλαμάτας (1911)
Εθνική Πινακοθήκη**

**ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΓΙΑ
ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ**

**Ομάδα Εργασίας Ινστιτούτου
Εκπαιδευτικής Πολιτικής
(Άννα Σπανάκη)
(Επιμέλεια: Χατζηκωνσταντινίδου
Χρυσούλα)**

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ,
ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ**

**ΚΕΙΜΕΝΑ
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ**

**Ν. ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗΣ
Δ. ΚΑΡΒΕΛΗΣ
Χ. ΜΗΛΙΩΝΗΣ
Κ. ΜΠΑΛΑΣΚΑΣ
Γ. ΠΑΓΑΝΟΣ
Γ. ΠΑΠΑΚΩΣΤΑΣ**

9ος τόμος

Γιούγκερμαν (μυθιστόρημα)

Ο ΓΙΟΥΓΚΕΡΜΑΝ (1938) είναι το τρίτο μυθιστόρημα του Μ. Καραγάτση (1908-1960). Προηγήθηκαν ο Συνταγματάρχης Λιάπκιν (1933) και η Χίμαιρα (1936). Με το Γιούγκερμαν ο συγγραφέας έχει αναπτύξει τις αφηγηματικές του ικανότητες και έχει κάνει ουσιαστικά βήματα για την κατάκτηση του μυθιστορήματος. Είναι ώριμο έργο και από την άποψη της μορφής και από την άποψη της εξέλιξης του βασικού ήρωα. Ο συγγραφέας, χάρη στη δημιουργική του φαντασία, με την οποία είναι προικισμένος, απομακρύνεται από τις εμπειρικές αφορμές στις οποίες βασίστηκε

και συνθέτει ελεύθερα το μύθο του. Παρά την έξαρση της ατομικότητας που παρουσιάζει ο ήρωας Βασίλης Κάρλοβιτς Γιούγκερμαν, η εποπτεία του συγγραφέα αγκαλιάζει πολλά κοινωνικά επίπεδα: είναι οι άνθρωποι των διαφόρων κοινωνικών τάξεων με τους οποίους έρχεται σε επικοινωνία ο ήρωας. Το κοινωνιολογικό εύρος δεν είναι περιορισμένο· μια μεγάλη ποικιλία ανθρώπινων τύπων, κοινωνικών ομάδων και τρόπων εναλλάσσονται στο μυθιστόρημα.

Ο Βασίλης Κάρλοβιτς Γιούγκερμαν είναι πρόσφυγας. Η καταγωγή του, τα βαριά σημάδια μιας νοσηρής κληρονομικότητας και το ύποπτο παρελθόν του σε συνδυασμό με τις συνθήκες στις οποίες θα ζήσει, προσδιορίζουν την εξέλιξή του σύμφωνα με τη μέθοδο του νατουραλισμού. Είναι

νόθος γιος μιας Φιλανδής αστής με εκφυλιστικές καταβολές και ενός Γάλλου τυχοδιώκτη και αλκοολικού. Πρώην ίλαρχος του ρωσικού στρατού ο Γιούγκερμαν έρχεται στην Ελλάδα στις αρχές της δεκαετίας του '20 μετά την επικράτηση της Οκτωβριανής Επανάστασης (1917). Βαρύνεται με κραιπάλες, εμπορία ναρκωτικών, πλιατσικολογήματα και ένα έγκλημα. Από την ύποπτη δραστηριότητά του έχει εξασφαλίσει κάποια οικονομική βάση.

Εγκαθίσταται πρώτα στον Πειραιά με την απόφαση να αποκτήσει με τα πιο αθέμιτα μέσα τις οικονομικές συνθήκες που θα του επιτρέψουν να συνεχίσει την έκλυτη ζωή του, αλλά συγχρόνως να αποκτήσει και κάποια κοινωνική επιρροή. Έχει ωραία εξωτερική εμφάνιση, ανεξάντλητη ζωτι-

κότητα και πολλές ικανότητες. Είναι φύση τυχοδιωκτική και αδίστακτη.

1. [Προσπάθειες για ύποπτες επιχειρήσεις]

Πρώτη του σκέψη, μόλις εγκαταστάθηκε στον Πειραιά, ήταν τα φαρμακευτικά προϊόντα*. Ανακάλυψε τις προσωπικότητες του διεθνούς αυτού εμπορίου και τις πλησίασε με τρόπο. Ήταν τρεις, τότε που κράταγαν τα πόστα: ο Λεουσάκος ο Καλαματιανός, ο Τζιέρογλου ο Κόνιαλης, κι ο Εσκενάζης ο Εβραίος. Οι άλλοι έρχονταν παρακάτω· φυτοζωούσαν με κίνδυνο και χίλια καρδιοχτύπια. Τους κυνηγούσαν οι τρεις «μεγάλοι» και τους τράκαρε η Αστυνομία. Οι με-

---

φαρμακευτικά προϊόντα: εννοεί την εμπορία ναρκωτικών.

γάλοι όμως δούλευαν με άνεση και σιγουράντζα· είχαν σχέσεις, επιρροές, πολιτικές προστασίες και, το κυριότερο, μπόλικο χρήμα για να διαφθείρουν συνειδήσεις. Ο Γιούγκερμαν κατάλαβε πως μόνο μ' αυτούς μπορούσε να δουλέψει. Ν' αρχίσει μόνος του, ή εταιρεία με μικρούς, το πράμα ήταν επικίνδυνο. Ήθελε δουλειές ήσυχες και σίγουρες.

Ο Λεουσάκος –που παρίστανε τον εισαγωγέα ακατεργάστων δερμάτων – τον δέχτηκε ψυχρά. Έχοντας οργανωμένη την επιχείρησή του σε βάσεις πολύ στέρες, δεν έβλεπε το λόγο να συνεργασθεί μ' οποιονδήποτε. Ήθελε όργανα εκτελεστικά κι όχι συνεταίρους. Καμώθηκε λοιπόν πως δεν καταλάβαινε τις αβάντες* του συνομιλητή του και τον ξε-

---

αβάντες: κέρδη, οφέλη.

προβόδισε ευγενικά και θετικά.

Ο Τζιέρογλου έκανε κι αυτός τον κοριό· μόνο που έδειξε κάπως μεγαλύτερο ενδιαφέρον. Ρώτησε το Γιούγκερμαν με τι ζούσε. Ο φίλος μας ξεγελάστηκε και του μίλησε για τα δέκα ελβετικά χιλιάρικα.* Ο λαθρέμπορος γίνηκε αμέσως μέλι γάλα, και του υποσχέθηκε τόκο 25% αν έβαζε αυτά τα χρήματα στην επιχείρησή του. Φυσικά, ο Βάσινας δεν ήταν τόσο βλάκας. Κατάλαβε ότι δεν γινόταν δουλειά, πως τα πόστα ήταν πιασμένα· κι έκρινε άσκοπο να πλησιάσει τον τρίτο «μεγάλο» – το φοβερό Εσκενάζη.

Απελπισμένος από τα φαρμακευτικά προϊόντα, άρχισε ν' ανιχνεύει τα

δέκα ελβετικά χιλιάρικα: το χρηματικό ποσό που έφερε μαζί του όταν ήρθε στην Ελλάδα ο Γιούγκερμαν.

τυχερά παίγνια. Ήταν γερό τραπουλόχαρτο. Στη Ρωσία, μετά την Επανάσταση, όταν έχασε τ' αποनिφάδια της περιουσίας του, δεν ήταν απ' το μισθό που δεν του 'δινε ο Βράγγελ* που κατάφερνε να ζει. Πλιατσικολογούσε, βέβαια· μα το βασικό βιοποριστικό του επάγγελμα ήταν η τράπουλα. Κατάκλεψε πολλούς και διάφορους γερούς τζογαδόρους, δίχως να τον πιάσουν ποτέ. Γιατί να μην κάνει το ίδιο και στην Ελλάδα; Δοκίμασε λοιπόν κι αυτή την επαγγελματική προοπτική, με αποτέλεσμα όχι μονάχα ν' απογοητευθεί, αλλά να μαυρίσει το μάτι του από τρόμο. Των αδυνάτων αδύνατο να τα βγάλει πέρα με τους Ρωμιούς! Μόνον χαρτοκλέφτες υψίστης ολκής μπορούσαν

Βράγγελ: Ρώσος αξιωματικός, προϊστάμενος του Γιούγκερμαν.

να κλέψουν αυτό το λαό των άσσων του τζόγου! Όχι, τα κότσια του δεν ήσαν τόσο γερά...

2. [Η επαγγελματική αποκατάσταση]

Σε λίγο ο Γιούγκερμαν, θα προσληφθεί στην Τράπεζα Εμπορικών Παροχών, όπου χάρη στις ικανότητές του θα οργανώσει ένα δίκτυο οικονομικής κατασκοπείας των ελληνικών επιχειρήσεων, με συνέπεια την κατακόρυφη αύξηση των τραπεζικών κερδών. Στο απόσπασμα παρακολουθούμε τη συζήτηση με το Διευθυντή του Παραρτήματος της Τράπεζας του Πειραιά και την πρόσληψη του Γιούγκερμαν.

- Καλημέρα, κύριε κόμη, είπε ο Διευθυντής, γαλλικά. Καθίστε, παρακαλώ. Σε τι μπορώ να σας είμαι χρήσιμος;

Ο Γιούγκερμαν δεν παράλειψε ν' ανακαλέσει απ' την αποστρατεία τον τίτλο του κόμιτος· κι έκανε πολύ καλά. Ένας κόμης, εσαούλ* των Κοζάκων, τέως πλούσιος, θύμα της Ρωσικής Επανάστασης, συμπλήρω-νε πολύ ταιριαστά το διευθυντικό γραφείο μιας μεγάλης Τράπεζας. Καλοκάθισε λοιπόν στην πέτσινη πολυθρόνα, σταύρωσε τα πόδια, άναψε το πούρο που του πρόσφερε ο κ. Διευθυντής κι άνοιξε συζήτηση σε γαλλικά αφεγάδιαστα:

- Είδα ότι ζητάτε ένα γλωσσομαθή υπάλληλο. Ίσως έχω τα σχετικά προσόντα. Σ' εμάς, τη φιλανδική αριστοκρατία, η μόρφωση των παιδιών στις ξένες γλώσσες είναι κα-

---

εσαούλ: αξιωματικός των κοζάκων, ίλαρχος.

νόνας *sine qua non*.* Οι γονείς μου –ο κόμης κι η κόμισσα Φον Γιούγκερμαν του Ρότεμπουργκ– μου 'δωσαν ανατροφή κοσμοπολίτικη, ανάλογη με την κοινωνική και την οικονομική μας θέση. Στο στρατό πήγα από οικογενειακή παράδοση. Όπως ξέρετε, ο ρωσικός στρατός είχε διάρθρωση αριστοκρατική...

Ο κ. Διευθυντής κουνούσε καταφατικά και συμπονετικά το ανόητο κεφάλι του. Ναι, ήταν πρόθυμος να βοηθήσει ένα μέλος της τάξης του, θύμα της πιο αποτρόπαιης κοινωνικής ανατροπής. Και, λέγοντας αυτά, χτυπούσε με έμφαση θεατρική το στήθος του. Ο Γιούγκερμαν, βλέποντας τη συγκινητικά καλή διάθεση του συνομιλητή του, αποφάσισε να

κανόνας *sine qua non*: προϋπόθεση απαραίτητη.

παίξει το μεγάλο παιγνίδι:

- Καταλαβαίνετε, κύριε, πως οσοδήποτε κι αν έχω ξεπέσει, δεν έχασα τη συνείδηση της κοινωνικής μου θέσης και της προσωπικής μου αξίας. Εξάλλου δε με πιέζει άμεση οικονομική ανάγκη. Κατόρθωσα να σώσω ένα καλούτσικο χρηματικό ποσό, που μου επιτρέπει να ζήσω, μερικά χρόνια, χωρίς φροντίδες. Έχω λοιπόν όλο τον καιρό μπροστά μου, να δημιουργήσω μια επαγγελματική κατάσταση που μου αρμόζει. Δεν ξέρω ακριβώς τι είναι αυτή η θέση...

Ο κ. Διευθυντής χαμογελάει αγγελικά.

- Δίχως άλλο, κύριε κόμη, πολύ κατώτερη απ' την αξία σας· μα θα προσπαθήσω να τη φέρω στα μέτρα σας. Μην ξεχνάτε πως ο Ναπολέων άρχισε από ανθυπολοχαγός...

Ο Γιούγκερμαν χαμογέλασε πολύ πνευματωδώς:

- Λέτε να έχω την ίδια εξέλιξη με το Ναπολέοντα; Να γίνω... Διοικητής της Τραπέζης Εμπορικών

Παροχών;

- Όλα είναι δυνατά, φίλτατε, στην Ελλάδα...

- Τότε, δεν αποκλείεται να σας διαδεχθώ στη Διοίκηση, όταν αποσυρθήτε λόγω ορίου ηλικίας...

Ο κ. Διευθυντής γέλασε, κατενθουσιασμένος απ' την ικανότητα κολακείας του Γιούγκερμαν, κι ύστερα είπε:

- Ας μιλήσουμε θετικά. Η θέση που σας προσφέρω –ναι, ναι! σας προσφέρω!– είναι στο Τμήμα Αλληλογραφίας Εξωτερικού. Η Τράπεζα εργάζεται πολύ με την Εμπορική Αντιπροσωπεία της Ε.Σ.Σ.Δ., κι έχουμε ανάγκη από 'να ρωσομαθή

υπάλληλο. Ο μισθός είναι 350 δραχμές το μήνα· για σας 400.

Ο Γιούγκερμαν παραδέχτηκε ενδόμυχα πως το ποσό ήταν πολύ καλό. Έκανε όμως ένα ούλτιμο* κόλπο:

- Ομολογώ πως ο μισθός είναι ικανοποιητικός, αν και για τις γλώσσες που ξέρω – φιλανδικά, ρωσικά, γαλλικά, αγγλικά, γερμανικά, τουρκικά, ουγγρικά...

- Ξέρετε τόσες γλώσσες; θαύμασε ο κ. Διευθυντής.

- Είναι όμως κι άλλο ένα ζήτημα που με κάνει δισταχτικό. Με θέλετε για αλληλογράφο με την Εμπορική Αντιπροσωπεία των Μπολσεβίκων...

- Όχι μόνον για αλληλογραφία. Θα έχετε προσωπική επαφή με τους Ρώσους. Θα κανονίζετε πολλές δουλειές...

ούλτιμος: έσχατος, τελευταίος.

- Τους σιχαίνομαι, κύριε Διευθυντά. Με καταλαβαίνετε, δεν είν' έτσι;

Ο κ. Διευθυντής τον χτύπησε φιλικά στον ώμο:

- Ελάτε, κύριε κόμη. Οι δουλειές είναι δουλειές και δεν επιδέχονται συναισθηματισμούς. Εξάλλου δεν είσαστε Ρώσος, μα Φιλανδός. Χάρη στους Μπολσεβίκους, η πατρίδα σας ξαναβρήκε την ανεξαρτησία της...

- Εγώ τη θέση και την περιουσία μου την είχα στη Ρωσία...

- Δε βαριέστε! Θα ξαναφτιάστε τη ζωή σας στην Ελλάδα. Λοιπόν, 450 δρχ. το μήνα. Σύμφωνοι;

Ήταν καιρός να μείνουν σύμφωνοι. Ο Γιούγκερμαν ευχαρίστησε τον κ. Διευθυντή, με ύφος πολύ συγκρατημένο· και πέρασε απ' το Ταμείο, να πάρει προκαταβολή.

3. [Οι συντροφιές και τα γλέντια του Γιούγκερμαν]

Ο Γιούγκερμαν, άψογος στο χώρο της εργασίας του, εξακολουθεί, τον πρώτο τουλάχιστον καιρό, να είναι αχαλίνωτος στην ιδιωτική του ζωή. Μέθυσος και γυναικάς, αναζητούσε τους συντρόφους του για τα γλέντια στον Πειραιώτικο υπόκοσμο. Στο παρακάτω απόσπασμα βλέπουμε τον τρόπο με τον οποίο διασκεδάζε ο ήρωας με τη συντροφιά του καθώς και μια εικόνα από τη ζωή των νεόπλουτων κατοίκων της Αθήνας την πρώτη δεκαετία του μεσοπολέμου.

Σ' αυτά τα γλέντια είχε σύντροφο κάποιο Γιάννη Μόγια, έναν τύπο του λιμανιού, κάτι ανάμεσα σημειωτή εμπορευμάτων και πράχτορα φορηγίδων. Μεγάλη λέρα, απ' το λιγδω-

μένο καπέλο και τα βρωμερά πόδια του ως τα βάθη του παρασυνειδήτου του. Είχ' ένα μούτρο κρύο, κτηνώδες, στερημένο απ' την έκφραση των ματιών (φορούσε μέρα νύχτα μαύρα γυαλιά, γιατί έπασχε από τραχώματα). Η κουβέντα του ήταν γοργή, ξερή, ειπωμένη με φωνή βραχνιασμένου τενόρου. Δεν χαμογελούσε ποτέ· μα κι ούτε έδειχνε ποτέ θυμό η μορφή του, η τυποποιημένη σε μάσκα απάθειας. Κυκλοφορούσε πάντοτε με μια μεγάλη μοτοσικλέτα, που την έτρεχε δαιμονισμένα [...] Ήταν σκληρός κι απάνθρωπος με τις κοινές γυναίκες. Ήξερε να τις τυραννά με τη διεστραμμένη επιβολή του, με τις καταχθόνιες απειλές του και, αν το 'φερνε η ανάγκη, με το πιστόλι του. Σήκωνε το χέρι για το τίποτα, για το έτσι· και το κατέβαζε μ' ορμή στα φτιασιδωμένα μούτρα, δέρνοντας

για γούστο, για ένα ναι ή ένα όχι.
Έπαιρνε ζωπίσω του, υπασπιστή
και γελωτοποιοί, το Νάσο τον
καμπούρη, έν' αποτρόπαιο
έκτρωμα με κεφάλι καραγκιόζη και
χέρια χιμπατζή, κρεμασμένα ως τη
γη. Ο καμπούρης συμπλήρωνε το
Μόγια σε κυνισμό και λαγνεία [...]

Αυτοί οι δυο ήσαν η ταχτική πα-
ρέα του Γιούγκερμαν. Τους γνώρισε
κάποιο βράδυ, στο Ιντερνασιονάλ*
έσμιξαν αμέσως τα χνώτα τους και
γίνηκαν αχώριστοι. Εκείνο τον καιρό
(κατά το 1921) τα μέρη της Αθήνας
και του Πειραιά όπου μπορούσες να
διασκεδάσεις ήσαν λιγοστά. Ο πό-
λεμος της Μικρασίας συνεχιζόταν
αβέβαιος, κρατώντας τον κόσμο

Ιντερνασιονάλ: κακόφημο κέντρο
διασκέδασης στην Τρούμπα του
Πειραιά.

σ' εκνευρισμό. Στο αναμεταξύ οι νεόπλουτοι, μπουχτισμένοι από ευκολοκερδισμένο παρά και λιμασμένοι από μακροχρόνια νηστεία, το 'χαν ρίξει έξω. Γινόταν ένα γλέντι αλλιώτικο, ούτε πρωτόγονο ούτε συμβατικό, μα κάτι το άτοπο, το χυδαίο. Πρόβαλαν μέσα στην ξαφνιασμένη κοινωνία της Αθήνας άνθρωποι άγνωστοι, μυστήριοι, που κανείς δεν ήξερε πούθε βαστούσε η σκούφια τους, με τις τσέπες φίσκα στο χρήμα και δίχως συναίσθηση τι πάει να πει χρήμα. Σπαταλούσαν ποσά αφάνταστα σ' ένα γλέντι κακόγουστο κι άνοστο, μη λογαριάζοντας τίποτα, μην ξέροντας πώς να διαθέσουν τα εκατομμύριά τους. Βασική προϋπόθεση του γλεντιού ήταν ν' αποκτήσουν αμερικάνικο αυτοκίνητο και να τριγυρνάν στους ανύπαρχτους τότε δρόμους της Ατ-

τική, αράζοντας σε ξωτικά λιμάνια –Ραφήνα και Σκαραμαγκά– που ο μη εκατομμυριούχος μονάχα στ’ όνειρό του μπορούσε να τα ιδεί. Ήσαν εκεί κάτι βρωμοταβέρνες, που παρίσταναν τα κέντρα πολυτελείας, που πουλούσαν τα τηγανητά μπαρμπούνια και τον μμποτιλιαρισμένο σταφιδίτη σε τιμές αστρονομικές.

Είχαν και κάτι βρωμερές «αίθουσες δι’ οικογενείας» με μοναδική επίπλωση ένα ντιβάνι ξεχαρβαλωμένο από τ’ αμέτρητα αγκαλιάσματα της πελατείας.

4. [Το ξύπνημα των συναισθημάτων]

Ο Γιούγκερμαν ανακαλύπτει εντελώς συμπτωματικά ότι ο στενός του συνεργάτης στην Τράπεζα, ο Μιχάλης Καραμάνος, είναι διάσημος συγ-

γραφέας. Ξαφνιασμένος από την ανακάλυψη αυτή καλεί τον Καραμάνο στο σπίτι του για βαθύτερη γνωριμία. Σε λίγο θα αναπτυχθεί ανάμεσά τους το αίσθημα της φιλίας.

- Αν δε βαριέσαι, έλα να φάμε μαζί, στο σπίτι μου. Ζω μόνος, δεν έχω υπηρέτρια. Θα ψωνίσουμε φρούτα, τυρί και τα χρειώδη για μια καλή σαλάτα. Αυγά έχω, θα φτιάσω μια ομελέτα από κείνες που έκανα στον πόλεμο, στις ίσμπες* των μουζίκων*. Μου μένει κι ένα μπουκάλι χαλκιδέικης ρετσίνας. Κρεβάτι για να ξαπλωθείς υπάρχει. Κοιμάσαι το μεσημέρι;

Ο Καραμάνος χαμογέλασε με πικρό σαρκασμό.

ίσμπα: (λ. ρωσ.) καλύβα χωρικού.
μουζικός: Ρώσος δουλοπάροικος, χωρικός.

- Ω, κοιμάμαι!... Αν κοιμόμουν το μεσημέρι, πώς θα κατόρθωνα να κοιμηθώ το ταχτικό μου τρίωρο της νύχτας;
- Λοιπόν, σύμφωνοι;

Έμειναν σύμφωνοι. Γίνηκαν γρήγορα τα ψώνια, κι ένα ταξί τούς πέταξε στην Καστέλα. Ο Καραμάνος ξαπλώθηκε στην πολυθρόνα, πλάι στο ανοιχτό παράθυρο, και κοιτούσε τη θάλασσα, κουρασμένος κι άκεφος, όπως πάντα. Στο αναμεταξύ ο Βάσις ντύθηκε μίαν άσπρη ποδιά κι ετοίμαζε το φαγητό με τέτοια σβελτέτσα* και κεφάλτο μπρίο που ο θλιβερός Μιχάλης καταδέχτηκε να χαμογελάσει.

- Όρεξη που την έχεις, Βάσις, μουρμούρισε...

- Και γιατί να μην έχω; αποκρίθηκε ο Γιούγκερμαν τοποθετώντας

σβελτέτσα: σβελτάδα, ταχύτητα.

συμμετρικά τα σερβίτσια στο μικρό τραπέζι. Νέος είμαι, βλάκας δεν είμαι, το ψωμί μου το βγάζω, τις γυναίκες τις κανονίζω. Τι μου λείπει;

Ο Καραμάνος χαμογελούσε βαριεστημένα.

- Εσύ Μιχάλη, δεν έχεις ποτέ κέφια;
- Πώς! Όταν τύχει, καμιά φορά, κι έχω χορτάσει ύπνο... Μα αυτό γίνεται τόσο σπάνια.

Ο Γιούγκερμαν τον κοίταξε με απορία:

- Δεν καταλαβαίνω. Εγώ, άμα πέσω στο κρεβάτι, κοιμάμαι αμέσως.
- Είσαι ευτυχισμένος, εσύ...

Το είπε αυτό ο Καραμάνος με ζήλεια, με μοχθηρία ανθρώπου που στερείται το μεγαλύτερο αγαθό της ζωής: τον ύπνο...

Έφαγαν γερά· δεν άφησαν τίποτα στα πιάτα. Κανόνισαν την μπουκάλια της χαλκιδέικης. Ο Βάσινας σηκώθηκε

για καφέ, δηλώνοντας πως ο «μέτριος φιλό καϊμάκης» του είναι άφθαστος· πως προκαλεί όλους τους ταμπήδες* της Ανατολής σε διαγωνισμό, αν τους βαστάει! Και, σαν γίνηκε ο περίφημος αυτός καφές, τον ήπιαν παρέα με τσιγάρο μυρωδάτο. Είχε φτάσει η ώρα των εκμυστηρεύσεων.

Ο Γιούγκερμαν πήρε απ' την εταζέρα τις «Θέσεις και Αντιθέσεις*, φυλλομέτρησε τις σελίδες σιωπηλός, συλλογισμένος, και σταμάτησε σ' ένα σημείο.

- «Η Μοίρα των ανθρώπων είναι ο θάνατος. Η Μοίρα των Θεών είναι η Λήθη». Το πρώτο, το καταλαβαίνω.

ταμπής: εδώ αυτός που κάνει καλούς καφέδες.

Θέσεις και Αντιθέσεις: το τελευταίο βιβλίο του Καραμάνου.

**Μα τι θέλεις να πεις με το δεύτερο;
- Είναι τόσο απλό αυτό που θέλω να πω. Μα φαίνεται πως δε συλλογίστηκες ποτέ σου, Βάσια. Δεν άφησες ποτέ το μυαλό σου να καλπάσει μακριά...**

Ο Γιούγκερμαν αναστέναξε:

- Αυτή είναι η αλήθεια. Σαν ήμουν νέος, κι οι δάσκαλοι θέλαν να μου μάθουν όλ' αυτά, εγώ τους κορόιδευα. Από τα μαθήματα αποστήθιζα τόσο, όσο να μη μ' απορρίψουν. Αργότερα έκοψα κάθε σχέση με τα βιβλία. Δεν είναι για μένα αυτά τα πράγματα. Κι αν διάβασα τη φυλλάδα σου, είναι γιατί την έγγραφες εσύ. Μα μου γέννησε αμέσως τέτοιες απορίες, μου μισάνοιξε την αυλαία από τόσα μυστικά, που από προχτές το βράδυ είμαι άλλος άνθρωπος. Δεν ξέρω, βρε Μιχάλη, τι ξύπνησε μέσα μου! Θα ήθελα να τα ήξερα όλα, μονομιιάς.

- Ποια «όλα»;

Στην ειρωνική ερώτηση του Καραμάνου, ο Βάσινας δε βιάστηκε ν' απαντήσει.

- Πώς να σ' το εξηγήσω... Να, όταν λες «η Μοίρα των Θεών είναι η Λήθη», μέσα σ' εφτά λόγια κλείνεις κάτι μεγάλο. Θα ήθελα, με μιας, να νιώσω τα εφτά λόγια σου. Και καταλαβαίνω πως ούτε με χίλιες λέξεις δεν μπορείς να μου τα εξηγήσεις.

- Κι όμως πέφτεις έξω. Αυτό, το δυσνόητο για σένα, δεν είναι τίποτα. Μια απλή ιστορική αλήθεια, που της έδωσα μια κούφια, φιλοσοφική τάχα μορφή. Με δυο λόγια θα καταλάβεις. Πού είναι σήμερα οι θεοί των πατεράδων σου, Βάνδαλε Σκανδιναβέ; Πού είναι ο Βόταν;* Πού είναι οι

Βόταν: θεός των αρχαίων Σκανδιναβών και Γερμανών.

Βαλκυρίες* του;

- Αυτά είναι παραμύθια των παλιών...

- Ακριβώς. Οι θεοί ξεχνιούνται μέσα σ' ένα παραμύθι. Μα εκείνο που θα ήθελα να μου πεις –αφού λες πως το κατάλαβες– είναι το άλλο· γιατί εγώ, που το 'γραψα, δεν το 'χω νιώσει καλά: «Η Μοίρα των ανθρώπων είναι ο θάνατος...». Τι πάει να πει αυτό, Βασίλη Γιούγκερμαν;

- Πώς όλοι θα πεθάνουμε...

- Μη δίνεις επιπόλαιες απαντήσεις. Σκέψου καλά...

Τα μάτια του Βάσια παίζαν ανήσυχια. Και, τέλος, καρφώθηκαν μ' επιμονή στα μάτια του Καραμάνου.

- Μου φαίνεται πως νιώθω... Μα είναι τρομερό αυτό...

Βαλκυρίες: ποιμενικές θεότητες των αρχαίων Σκανδιναβών.

- Είναι θαυμάσιο!
- Μιχάλη, αλήθεια; Το πιστεύεις αυτό;
Ο Καραμάνος κοίταξε τη γαλάζια θάλασσα, με κούραση υπέρτατη.
- Σε τι θέλεις να πιστεύω; Στη ζωή; Στις ηδονές της; Βρήκες εσύ ηδονές στη ζωή σου;
- Βρήκα· και πολλές μάλιστα.
- Δε θα ξανάβρεις. Ως τα σήμερα ήσουν ανόητος. Μα άρχισες να συλλογιέσαι. Δε θα ξανάβρεις ηδονές...
Σώπασαν για λίγο. Μεσ στο κεφάλι του Γιούγκερμαν γινόταν μια τρομαχτική εργασία.
- Αυτά που λες δεν είναι καθαρά. Μα σα να νιώθω τι θέλεις να πεις. Ή, καλύτερα, το διαισθάνομαι. Είναι κάτι σαν απροσδιόριστη αλήθεια, που πάντα βρισκόταν μέσα μου· μα κοιμόταν.
- Θα ξυπνήσει. Ήρθε η ώρα να ξυπνήσεις. Πέντε χρόνια τώρα σε παρακο-

λουθώ, μέρα με τη μέρα. Πέντε ολόκληρα χρόνια, καθισμένος πλάι σου σιωπηλός σε μελετώ και περιμένω.

- Τι περιμένεις;

- Εκείνο που περίμενε ο Εγγλέζος: τη στιγμή που το λιοντάρι θα 'τρωγε το θηριοδαμαστή. Πού θα πας; Θα σε φάει κι σένα το λιοντάρι, αν δεν κόψεις τη μανία να βάζεις το κεφάλι σου μέσα στο στόμα του. Και τότε θα πεις: είχε δίκιο ο Μιχάλης Καραμάνος. Η Μοίρα των ανθρώπων είναι ο θάνατος...

Ο Γιούγκερμαν ήταν ωχρός. Μέσα του ξύπνησε μια παλιά εικόνα: κάποτε, στο Κίεβ, πάνω στην Επανάσταση, μια τσιγγάνα τού είπε τη μοίρα του. Ήταν μεθυσμένος, σ' ένα βρώμικο τρακτίρι,* γεμάτο καπνούς και μισοσκοτεινό. Έξω, οι στρατιώ-

---

τρακτίρι: (λ. ρωσ.) ταβέρνα.

τες του ντουφέκιζαν δυο ντουζίνες μπολσεβίκους αιχμαλώτους. Το χρησμό της γύφτισσας τον έκοβαν πυροβολισμοί, ουρλιάγματα πόνου, λόξυγγες αγωνίας και χάχανα των μπόγηδων* «Συ, του είπε η γύφτισσα, θα γίνεις κάτι σα βασιλιάς σε κάτι πολύτιμο. Μα κάλλιο να μη γινόσουν. Θα σου πει το αίμα αυτό το πράμα, το βασιλεμένο...».

Έτσι και τώρα, τα λόγια του Καραμάνου του φάνηκαν το ίδιο προφητικά. Περισσότερο μάλιστα. Γιατί δεν ήταν βγαλμέν' απ' τον απόκοσμο των δαιμόνιων, μα από χείλη ανθρώπου με νοημοσύνη που ξεμάκραινε ως τα βάθη της ζωής...

- Άμα ήρθες απ' τη Ρωσία, είπε ο Καραμάνος, είχες φέρει κάτι λεφτάκια. Τα 'χεις ακόμα;

μπόγηδες: δήμιοι.

- Όχι μόνο τα 'χω, μα τα τριπλασίασα με διάφορα κόλπα στο Χρηματιστήριο.

- Θυμάσαι τα παλιά σου τα σχέδια; Όταν πρωτοήρθες;

Ο Γιούγκερμαν τινάχτηκε ολόκληρος.

- Ποια σχέδια; Δε σου μίλησα ποτέ για τίποτα!

- Δεν ήταν λόγος να μου μιλήσεις ούτε τα ξέρω τα σχέδιά σου. Μα δεν μπορεί παρά να είχες. Ν' ανοίξεις ένα χαρτοπαίγνιο, λόγου χάρη. Ή να σκαρώσεις μια μεγαλόσχημη και μπαταξίδικη εταιρεία. Κάτι τέτοιο, ε;

Ο Βάσιος έσκυψε το κεφάλι κι ομολόγησε πως ο καημός του ήταν ν' ανοίξει πανσιόνα*. Πράμα που έκανε τον Καραμάνο να σκάσει στα γέλια...

πανσιόνα: κακόφημο σπίτι.

Στο σημείο αυτό ο Γιούγκερμαν αισθάνεται την ανάγκη να ανοίξει την καρδιά του και να αποκαλύψει τον κρυφό εαυτό του στον άνθρωπο «που ήξερε ν' αναταράζει το μέσα κόσμο του πλαϊνού του».

Τέλειωσε τη διήγησή του σηκώνοντας τους ώμους μ' αδιαφορία. Ο Καραμάνος χαμογελούσε κοιτώντας την κάφτρα του τσιγάρου του:
- Με τη διαφορά, Βάσια, πως σήμερα κάνεις τη βρωμοδουλειά σου με την πεποίθηση πως κανείς δεν μπορεί να την κατηγορήσει επίσημα, εξόν από σένα. Ενώ, τότε, οι ύποπτες επιχειρήσεις σου προκαλούσαν την αγανάχτηση όλου του κόσμου. Μόνο συ τις έβρισκες σωστές...

Αναστέναξε με λεπτή ειρωνεία:
- Ζούμε μέσα στην κοινωνική πρόληψη, Βασίλη Κάρλοβιτς Γιού-

γκερμαν (όπως θα 'λεγε ο Ντοστογιέφσκι). Και πρέπει να τη σεβόμαστε, μια και δεν έχουμε το κουράγιο να πάρουμε το δρόμο της μοίρας μας. Και γω, ο Μιχάλης Καραμάνος, που σιχαίνομαι τα πάντα, ως κι αυτή τη ζωή, σε βοηθάω στη βρωμερή κατασκοπεία σου για εφτά χιλιάρικα το μήνα. Τέτοιο χαμένο κορμί είμαι· τέτοιος μικρός παλιανθρωπάκος· τέτοιος αισχρός υποκριτής. Και δε βρέθηκ' ένας άνθρωπος, απ' όλους αυτούς που ακούν και διαβάζουν τις μπούρδες μου, να 'ρθει στο σπιούνικο γραφείο μου και να με φτύσει κατάμουτρα...

Είχε σηκωθεί πολύ ταραγμένος. Το πρόσωπό του κουνιόταν ολόκληρο από υποδόρεια νευρική εργασία.

- Πώς να μασήσεις την κάνη του πιστολιού, όταν έχεις μια μητέρα που σε υπεραγαπάει; Πώς να της δώ-

σεις, της έρμης της γριούλας, την εικόνα του ματωμένου κουφαριού σου, όταν έχει μόνο σένα στον κόσμο για χαρά, για ελπίδα, για προϋπόθεση της μαύρης ζωής της; Όταν ξέρεις πως η σφαίρα που θα σου τσακίσει το καύκαλο, θα σφηνωθεί και στην καρδιά της μάνας σου;

Πλησίασε στο παράθυρο, να δροσίσει το φλογισμένο μέτωπό του.

- Και στο τέλος, πρόσθεσε με μουνητή φωνή, πρέπει να τη ζήσεις, τη δόλια τη γριούλα. Και πώς να τη ζήσεις; Με τα κέρδη των βιβλίων σου;

Γέλασε ανόρεχτα, κουρασμένα, δίχως να γυρίσει το κεφάλι. Κοιτούσε τον ουρανό, που έπαιρνε βαθυγάλαζους τόνους όσο ο ήλιος προχωρούσε στο βασίλεμα. Ο Γιούγκερμαν καθόταν στην καρέκλα του, με το μυαλό σε μακρινούς στοχασμούς. Και είπε σιγά και βαριά,

αρθρώνοντας τα λόγια:

- Εμένα, ο πατέρας μου ήταν ένας ασελγής μέθυσος· η μάνα μου, μια ασυνείδητη ερωτομανής. Δεν μπορώ να καταλάβω τα αισθήματά σου. Ίσως να 'χεις δίκιο...

- Απ' ό,τι μου είπες, φαίνεται πως δε γνώρισες ποτέ τη γλύκα του σπιτιού· το ευτυχισμένο αίσθημα του αιμάτινου δεσμού. Αμφιβάλλω, Βάσια, αν αγαπήθηκες ποτέ κι αν αγάπησες.

Ο Γιούγκερμαν αντέδρασε σ' αυτή την υπόνοια:

- Όχι δα! Ίσως μες στην οικογένειά μου να μη βρήκα κανένα τρυφερό αίσθημα. Μα απ' έξω...

- Είχες φίλους γκαρδιακούς;

Σήκωσε τους ώμους του μ' αδιαφορία:

- Ω, φίλους... Μόνο γνωριμίες... Μα είχα γυναίκες. Πολλές γυναίκες...

- Πάρα πολλές για να προφτάσεις

ν' αγαπήσεις έστω και μια. Ή και να προφτάσει να σ' αγαπήσει...

- Εσύ, Μιχάλη, πρέπει να 'χεις αγαπήσει. Τι είναι αυτή η αγάπη;

Είδε το πρόσωπο του Καραμάνου να παίρνει έκφραση σκληρή· το αριστερό του βλέφαρο να μισοσκεπάζει μια ματιά ατσαλένια· οι άκρες των χειλιών να τραβιούνται σ' αδιόρατο σπασμό.

- Η αγάπη; Θέλεις να μάθεις τι είναι η αγάπη; Μη βιάζεσαι! Μια κι έφυγες απ' τα χασίσια και τα χαμαιτυπεία σου, για να γίνεις καθώς πρέπει κύριος, θα το μάθεις κι αυτό...

5. [Τα μαρτύρια της αγάπης]

Στο μεταξύ προχωρούσε η πνευματική διαπαιδαγώγηση του Γιούγκερμαν από τον Καραμάνο. Κοντά στο διανοούμενο αυτόν ο ήρωας θα

αισθανθεί μια βαθιά μεταβολή: ξυπνούν μέσα του πνευματικές ανησυχίες, δοκιμάζει εμπειρίες αισθητικές και καλλιεργεί ορισμένες λανθάνουσες ιδιότητες της προσωπικότητάς του. Ο συναισθηματικά ανάπηρος ως τότε Γιούγκερμαν θα αισθανθεί για πρώτη φορά το αίσθημα της φιλίας και την ανάγκη των απλών ανθρώπινων σχέσεων. Δεν τον ικανοποιούν πια οι παλιές διασκεδάσεις και επιδιώκει τη ζεστή ανθρώπινη παρουσία, τη χαρά της επικοινωνίας κοντά σε βασανισμένους από τη στέρηση Μικρασιάτες, όπως οι γεροντοκόρες σπιτονοικοκυρές του, που διαθέτουν ωστόσο ανεξάντλητα αποθέματα συναισθηματικού πλούτου. Από μια τέτοια οικογένεια προέρχεται και το κορίτσι που θα αγαπήσει στη ζωή του, η Βούλα Παπαδέλη. Η ηρωίδα

αυτή με το μικροσκοπικό κορμί και τα ωραία μεγάλα μάτια ύστερα από κάποιο κοριτσίστικο ολίσθημα υποχρεώθηκε από τους γονείς της να αρραβωνιαστεί το φίλο της Γιώργο Μάζη, που σπούδαζε ψυχίατρος στην Αυστρία. Έλειπε οχτώ χρόνια από την Ελλάδα και δεν της είχε γράψει ούτε ένα γράμμα ως τη στιγμή που επιστρέφει και ζητάει να παντρευτεί τη μνηστή του. Η Βούλα δεν τον αγαπάει πια, αλλά οι γονείς της, χρεωκοπημένοι και φτωχοί βλέπουν το γάμο αυτό με τον πλούσιο γαμπρό σαν σανίδα σωτηρίας. Πιέζουν τη Βούλα να δεχτεί. Έχει δώσει η ίδια προθεσμία λίγους μήνες για ν' απαντήσει. Στο διάστημα αυτό συναντά το Γιούγκερμαν. Στο απόσπασμα που ακολουθεί παρακολουθούμε τη μαρτυρική ζωή της Βούλας Παπαδέλη στο οικογε-

νειακό της περιβάλλον.

- Είχε όμως, μέσα σ' αυτό το μαρτύριο, και τις ελάχιστες ώρες της χαράς της. Ελάχιστες, βέβαια· μα τόσο εντατικές, που γέμιζαν απόλυτα τη ζωή της και την έκαναν να παραβλέπει τ' άλλα της βάσανα. Ή, καλύτερα, δεν νοιαζόταν για όλ' αυτά· περνούσαν πάνω της σαν κονταριές σε άτρωτο κορμί. Συγκεντρώθηκε στον εαυτό της κι υπόφερε τα πάντα με θαυμαστό στωικισμό, περιμένοντας τη στιγμή –τρεις φορές τη βδομάδα – που θα 'σμιγε με το Βάσια, στο καφενεδάκι του Τουρκολίμανου. Τότε, όλα σβήναν. Δινόταν στην ερωτική της ευτυχία με χαρούμενη καρδιά κι ανάλαφρο πνεύμα. Χανόταν στο μαγνητικό ρευστό του αγαπημένου άντρα, που την τύλιγε με βαλσαμικά κύματα. Η γαλήνη της ήταν απόλυ-

τη· τόσο απόλυτη, που γέμιζε όλες τις ώρες της, κι αυτές ακόμα τις μαύρες ώρες του πνιχτικού σπιτιού.

Δεν του είπε ποτέ τίποτα γι' αυτά. Όχι από υπολογισμό ή υστεροβουλία· δε σκέφτηκε πως θα 'πρεπε να κρατήσει κρυφή οποιαδήποτε πτυχή της ζωής της. Μα πρώτα πρώτα, ποτέ η κουβέντα τους δεν ήρθε στην περασμένη ερωτική ζωή τους· κι ύστερα, όλ' αυτά τα 'βρισκε μικρά κι ανάξια μπροστά στη μεγάλη περιπέτεια της καρδιάς της. Όταν ερχόταν η στιγμή, θα του μιλούσε· δεν μπορούσε να κάνει κι αλλιώς. Γιατί, όπως είπαμε, στο βάθος είχε αποφασίσει να πάρει το γιατρό. Μα δεν το 'λεγε στους δικούς της να ησυχάσουν, και να πάψουν κι αυτηνής τα μαρτύρια. Προτιμούσε να κυλούσε το εξάμηνο μέσα στη θλίψη και τις καταπιέσεις, παρά να γινόνταν αμέ-

σως οι επίσημοι αρραβώνες, που θα της στερούσαν τη μεγάλη ευτυχία της: την επαφή με το Βάσια.

Όσο οι μέρες κυλούσαν κι έβλεπε να κοντεύει ο χρόνος του μισητού γάμου –κι η στιγμή του οδυνηρού χωρισμού– σφιγγόταν η καρδιά της. Μια μονάχα ελπίδα είχε: πως ο Βάσις θα καταλάβαινε την αναπότρεπτη ανάγκη αυτού του γάμου και δεν θα την έβγαζε απ’ την καρδιά του [...]

Μια άλλη δυσάρεστη πλευρά ήσαν οι καθημερινές σχεδόν επισκέψεις του Γιώργου. Η Βούλα έλπισε πως μετά τη συμφωνία της εξάμηνης προθεσμίας –και την καθαρά αντιπαθητική στάση της– ο γιατρός θα είχε την εξυπνάδα ν’ αραίωνε τις εμφανίσεις του. Αυτός όμως, κινημένος από πληγωμένο εγωισμό, το ’βαλε πείσμα να την ξανακαταχτήσει. Έξω απ’ την πραγματικότητα,

όπως πάντα, νόμισε πως οι συχνές επισκέψεις του στο Παπαδελείκο και το παρούσιασμα της στραπατσαρισμένης αξιοπρέπειάς του, θα είχαν καταθλιπτικό αποτέλεσμα στην απόφαση της αρραβωνιαστικιάς του. Η Βούλα σήκωνε τους ώμους κάθε φορά που τον έβλεπε ν' ανεβαίνει τη σκάλα ωραίος, κομψός, σπουδαίος κι ανόητος, με ύφος προσβλημένου τιμητή [...]

Η απογοήτευση κι ο θυμός του ξέσπασαν στην Παπαδέλαινα, με πικρά παράπονα κι ιερεμιάδες* ατέλειωτες. Κι εκείνη για να ξεσπάσει, χύθηκε με καινούρια κρίση μανίας πάνω σ' «αυτή την ασυνείδητη» και την ξερόφησε με σιγανή και σίγουρη φωτιά.

ιερεμιάδες: θρηνολογίες, περιγραφή καταστάσεων με πένθιμα χρώματα.

Το μεγάλο πανηγύρι έγιν' ένα Σάββατο. Το βραδάκι, στις εφτά, η Βούλα είχε το συνηθισμένο ραντεβού της με το Βάσια. Όταν, κατά τις εξήμιση, κατέφθασε ο κύριος οιονεί* αρραβωνιαστικός. Δε γινόταν για πρώτη φορά αυτό. Τότε η Βούλα έκλεινε το μισό παραθυρόφυλλο της κάμαράς της, σε τρόπο που να το ιδεί ο Βάσιος απ' το Περίπτερο. Κι αυτό είχε την εξής συμβατική σημασία: «Σήμερα δεν μπορώ να έρθω. Αύριο την ίδια ώρα».

Οπωσδήποτε, η Βούλα περίμενε την επίσκεψη του γιατρού για την Κυριακή. Από το πρωί βρισκόταν σε πυρετική προσμονή του βραδινού περιπάτου. Τόσο πολύ πεθυμούσε να ιδεί το φίλο της εκείνο το βράδυ, που τίποτα δεν μπορούσε να τη συ-

---

οιονεί: σαν.

γκρατήσει. Στο σαλόνι, όπου πήγε με το Γιώργο, ήρθε κι η Νίτσα*. Ευτυχώς· γιατί δε θα μπορούσε να κρατήσει μια συνομιλία, με την αγωνία που τη σύνεχε. Είπε μόνο δυο-τρεις λέξεις· διαρκώς στριφογύριζε στην καρέκλα της, φανερά νευριασμένη κι ανυπόμονη. Όταν το ρολόι χτύπησε εφτά, χωρίς να δικαιολογηθεί, βγήκε απ' την κάμαρα, σα να πήγαινε για δυο λεπτά κάπου. Και ξαναγύρισε στις εννιά.

Χτυπώντας την πόρτα του σπιτιού της, ήξερε τι την περίμενε· μα ήταν έτοιμη να δεχθεί τα πάντα με απόλυτη ψυχραιμία. Μήπως δυο ολόκληρες ώρες δε γνώρισε την πιο τέλεια ευτυχισμένη γαλήνη κοντά στον αγαπημένο άντρα; Τι αξία είχαν όλα τ' άλλα;

Νίτσα: η αδερφή της Βούλας.

Φαίνεται πως η φασαρία που ακολούθησε το ξεπόρτισμά της ήταν γενναία. Ο Γιώργος γίνηκε κατακίτρινος κι έφυγε απειλώντας γη και ουρανό. Η Παπαδέλαινα μάταια προσπάθησε να τον γαληνέψει γεμίζοντάς τον εξηγήσεις και διαβεβαιώσεις. Σαν έμεινε μόνη έπεσε σε νευρική κρίση, που είχε αντίχτυπο στις δυο μικρές της κόρες. Πάνω στη συναυλία των γοερών κλαμάτων κατέφθασε ο Χρίστος στο τσακίρ-κέφι· τα είχε κοπανήσει στο Πασαλιμάνι, με την παρέα του. Όταν πληροφορήθηκε τα καθέκαστα άρχισε να βλαστημάει Χριστούς και Παναγίες, απειλώντας πως θα κόψει τα ποδάρια της παλιοβρώμας της αδερφής του και του «τοιούτου» αγαπητικού της. Από αντανάκλαση ο Κωστάκης ούρλιαζε, χωρίς να ξέρει γιατί. Η υπηρέτρια κλείστηκε στην κουζίνα,

με τρομαγμένα σταυροκοπήματα· κι οι γείτονοι βγήκαν στα παράθυρα.

Απάνω στην ώρα έφτασε η Βούλα. Μόλις την αντίκρισε, ο Χρίστος εξαγριώθηκε. Τη στρίμωξε σε μια γωνιά, και με μούτρο αναμμένο άρχισε να τη βρίζει κατηλικά. Από το στόμα του βγήκε ένας περαιώτικος οχετός βρωμερός, ασφυχτικός και τόσο αναπάντεχος, που η Βούλα σάστισε. Μα γρήγορα ξανάβρε την ψυχραιμία της, τη θωρακισμένη με τη γενικότερη αδιαφορία για ό,τι δεν αφορούσε την αγάπη της. Σήκωσε τους ώμους και ψιθύρισε ήρεμα, δίχως κακία, ίσως με κάποια θλίψη:
- Είσαι πιωμένος, Χρίστο, και δε σε συνερίζομαι...

Ο αδερφός φούντωσε από τη λύσσα του.

- Α! Όστε έχεις μούτρα και με βρίζεις, παλιοβρώμα! Είμαι μεθυσμέ-

νος και δεν ξέρω τι μου γίνεται! Δε φτάνει που κατάντησες έτσι, μα βγάζεις και γλώσσα στον αδερφό σου! Θα σου δείξω εγώ!

Είχε τέτοια συναίσθηση πως ήταν άτρωτη από κάθε κακό, έξω από την αγάπη της, που ξανασήκωσε τους ώμους.

- Τι θα μου δείξεις; μουρμούρισε σαν να μιλούσε στον εαυτό της.

Μα ο Χρίστος το πήρε αλλιώς. Χάνοντας ολότελα τον έλεγχο του εαυτού του, της τράβηξε δυο γερά χαστούκια.

- Να, σκύλα ξαναμμένη! Να σε μάθω να μου βγάζεις γλώσσα!

Αυτό δεν το περίμενε. Το τράνταγμα ήταν τόσο δυνατό, που έμεινε σαστισμένη, ζαλισμένη, με μια βοή στ' αυτιά. Γρήγορα όμως συνήρθε. Ορθώθηκε, όσο της επέτρεπε το μικρό κορμί της· μα ο θυμός της ήταν

τέτοιος, που φάνηκε πελώρια. Το πρόσωπό της γίνηκε φλουρί· τα καστανά μάτια της πετούσαν μαύρες φωτιές.

- Άκου να σου πω, είπε με φωνή δυνατή και ξεκάθαρη. Αν νομίζεις πως θα πουλήσω την τύχη και το κορμί μου, μικρέ παλιάνθρωπε, για να γίνουν τα κέφια σου, είσαι γελασμένος. Σ' το λέω εσένα, και να το ακούσουν όλοι! Πόρνη δεν είμαι, ούτε θα γίνω ποτέ, και μάλιστα για σας, πεινασμένοι λύκοι! Αν πάρω το Γιώργο – που δε θα τον πάρω ποτέ– να το ξέρετε: το καθήκον μου, σαν τίμια σύζυγος, με προστάζει ένα πράμα: να υπερασπιστώ την περιουσία του άντρα μου από τα νύχια σας! Όχι! Δε θα τον αφήσω να σας δώσει ούτε μια πεντάρα! Ποτέ! Ποτέ! Ποτέ!

Προχώρησε κατά πάνω του απειλητική, με σαγόνια και γροθιές

σφιγμένες.

- Όσο για σένα, μικρέ εκβιαστή, που τόλμησες να σηκώσεις άδικο χέρι πάνω στη μεγάλη αδερφή σου, σε σιχαίνομαι! Είσαι πολύ χαμηλός ανθρωπάκος! Φύγε από μπροστά μου!

Το πρόσωπο, η φωνή, τα λόγια της ήσαν τόσο τρομαχτικά, που ο νεαρός μεθυσμένος τα 'χασε. Χωρίς να μιλήσει, με κεφάλι κατεβασμένο οπισθοχώρησε, πήρε το καπέλο του, ροβόλησε τη σκάλα και βγήκε στο δρόμο χτυπώντας την πόρτα με μανία. Κατάλαβε πως νικήθηκε χωρίς να μπορεί να εξηγήσει το γιατί, αφού είχε το δίκιο με το μέρος του...

6. [Ο ύπνος και ο θάνατος]

Ο Γιούγκερμαν μαθαίνει από τη Βούλα τις πιέσεις που ασκεί σ' αυτή η οικογένειά της και την απόφασή

της να παντρευτεί το Γιώργο Μάζη. Είναι όμως έτοιμος ο ίδιος στην επόμενη συνάντησή τους να τη ζητήσει σε γάμο. Ωστόσο τα πράγματα εξελίσσονται διαφορετικά. Η Βούλα ύστερα από ένα βίαιο οικογενειακό καβγά, με κουρελιασμένα νεύρα, παθαίνει σοβαρή αιμόπτυση. Οι γιατροί διαπιστώνουν καλπάζουσα φυματίωση. Σε ένα μήνα πεθαίνει. Το κενό για το Γιούγκερμαν είναι ανεπανόρθωτο.

Στο μεταξύ τα χρόνια περνούν και ο ήρωας συνεχίζει με επιτυχία τη σταδιοδρομία του. Χάρη στις ικανότητές του εκλέγεται Γενικός Διευθυντής στην Τράπεζα. Τίποτα όμως δεν μπορεί να τον ικανοποιήσει πια.

Στο παρακάτω απόσπασμα παρακολουθούμε το Γιούγκερμαν, ύστερα από ένα προσκύνημα που έκανε

στους τόπους του Πειραιά που αγάπησε στα νιάτα του, να επισκέπτεται το φρενοκομείο, όπου βρισκόταν άρρωστος ο Μιχάλης Καραμάνος.

Κύλησαν γοργά πάνω στην άσφαλο, ως το βουναλάκι του Δαφνιού· και σταμάτησαν μπροστά στην πόρτα του Δρομοκαΐτειου. Ο Βάσιος κατέβηκε και χτύπησε το κουδούνι.

- Ποιος είναι; ρώτησε μια δύσπιστη φωνή μέσ' στο σκοτάδι.

- Εγώ, ο κύριος Γιούγκερμαν.

- Παρακαλώ! Περάστε!

«Οι μόνες πόρτες που ανοίγουν μπροστά μου τη νύχτα, είναι οι πόρτες των νεκροταφείων* και των φρενοκομείων», συλλογίστηκε.

νεκροταφείων: προηγουμένως είχε πάει στο νεκροταφείο, όπου βρισκόταν ο τάφος της Βούλας Παπαδέλη.

Προχώρησε προς έν' από τα περίπτερα, μόνος του, χωρίς συνοδεία. Ήξερε τα κατατόπια, και τον ήξεραν εκεί μέσα. Ένας μακρύς διάδρομος, γεμάτος πόρτες. Και μια πόρτα – στο βάθος, η τελευταία– με τον αριθμό 207. Κοντοστάθηκε και χτύπησε μαλακά.

- Εμπρός! είπε από μέσα μια σκληρή φωνή.

Γύρισε το πόμολο και μπήκε. Ένα ευρύχωρο δωμάτιο· πολύ καθαρό, αρκετά πολυτελές, επιπλωμένο μ' έπιπλα φερμένα απ' έξω· ένα γραφείο, μια βιβλιοθήκη, πολυθρόνες, ένα τραπέζι· στο βάθος το κρεβάτι πλατύ, μαλακό, άνετο· κρεβάτι φτιαγμένο για μακριούς, βαθιούς ύπνους. Πάνω στα λευκά σεντόνια ένας σάρκινος όγκος ήταν ξαπλωμένος. Ένας άντρας παχύτατος, σαν πρησμένος, με προγούλια και πρόσωπο

πνιγμένο στο ξίγκι. Τα καστανά μάτια του είχαν μιαν απλανή θολάδα, σα χαμένα σε κόσμους ανοησίας. Τα μακριά σταχτιά μαλλιά έπεφταν ανάκατα στους ώμους του.

- Συ είσαι, Βάσια; είπε. Καλησπέρα.

- Καλησπέρα, Μιχάλη.

- Έλα, κάθισε κοντά μου.

Πριν προφθάσει να καθίσει δίπλα του, ο Καραμάνος του άρπαξε το χέρι.

- Ξέρεις; του είπε με μωρουδίσια χαρά. Κοιμάμαι! Κοιμάμαι όσο θέλω!

- Αυτό είναι ευχάριστο. Πάει να πει πως πηγαίνεις πολύ καλύτερα.

Ο τρελός γέλασε μ' αφέλεια:

- Μα είμαι πολύ καλά! Είναι η πρώτη φορά στη ζωή μου που νιώθω τον εαυτό μου τόσο καλά!

Πήρε ύφος μακάριας άνοιας:

- Κοιμάμαι. Τι άλλο θέλω; Κοιμάμαι! Να ήξερες πόσο κοιμάμαι!

**Ο Βάσιος τον κοιτούσε με κρυφή
ταραχή. Κάθε φορά που ερχόταν
τον έβρισκε και πιο αποκτηνωμένο,
πιο βυθισμένο στο μεγάλο σκοτάδι.
Κι ελπίδα καμιά. Το δυνατό αυτό
μυαλό, η μεγάλη ψυχή έσβησαν για
πάντα. Δεν απόμεινε παρά αυτός ο
ανόητος, σάρκινος όγκος. Ο Μιχά-
λης Καραμάνος. Ένα όνομα που
δεν έμελλε να πεθάνει ποτέ.**

**- Ξέρεις, του είπε, όλος ο κόσμος
μιλάει για σένα· για το έργο σου, για
τα βιβλία σου. Όλοι περιμένουν με
αγωνία να ξαναρχίσεις να γράφεις...**

**Τα μωρουδίσια μάτια του τρελού
άνοιξαν ξαφνιασμένα:**

**- Να ξαναγράψω; Τι ανοησία! Γιατί;
Είμαι τόσο καλά! Τόσο ήσυχος!
Κοιμάμαι τόσο ωραία!**

**Κάτι σαν ανάμνηση λογικού φώ-
τισε για μια στιγμή τα μάτια του.**

- Τα βιβλία μου... Είναι όμορφα

βιβλία... Μα μου στοίχισαν πολύν ύπνο. Δεν ξέρεις εσύ τι πάει να πει ύπνος!

Αναστέναξε με αγαλλίαση:

- Πάνε πια αυτά! Ούτε τα θυμάμαι. Τώρα κοιμάμαι, κοιμάμαι, κοιμάμαι!

Ο Βάσιος απόμενε με ψυχή σφιγμένη. Ένα κύμα απελπισίας ανάδευε μέσα του, ένα ξέσπασμα ανίσχυρης οργής για την αδυσώπητη Μοίρα. Ένιωσε κάτι να τρέμει στο λαρύγγι του, κάτι να υγραίνει τα μάτια του· μα κρατήθηκε· δεν έπρεπε να τον ιδεί ο άρρωστος να κλαίει. Κάλλιο να φύγει απ' αυτόν το ζωντανό τάφο, τον τρισχειρότερο από τον άλλο, τον τάφο της πεθαμένης. Α! ο θάνατος είναι ανθρωπινότερος από το ζωντανό σβήσιμο, το τραγικό καταπόντισμα στην ανοησία.

- Στάσου, του είπε ο Μιχάλης. Πού πας; Θα σου τραγουδήσω ένα

τραγουδάκι που έκανα εγώ· κι ύστερα φεύγεις.

Έκλεισε τα μάτια κι άρχισε να τραγουδάει με τη σκληρή του φωνή. Κι ωσάν, αυτή τη στιγμή, να ξύπνησε στο υποσυνείδητο του τρελού κάποια θύμηση, η φωνή του πήρε τόνο δραματικού πόνου:

**Βαρέθηκα κι εγώ
ολούθε να πετώ.
Ναι, ήρθε η στιγμή
για να ξεκουραστώ...**

Ο σκοπός ήταν απλός, μακρόσυρτος, γεμάτος κόπωση και μελαγχολία. Ο τρελός χαμογέλασε πικρά και συνέχισε το τραγούδι του:

**- Καιρός με τη ζωή
να πάψω να μεθώ.
Να, έφτασε η στιγμή
κι εγώ να κοιμηθώ...**

- Μιχάλη, είπε ο Βάσινας με ραγισμένη φωνή. Καλέ μου φίλε...

Ο άλλος χαμογελούσε με μάτια κλειστά:

**- Κάτι από ψηλά,
κάτι μου λέει εδώ,
πως είναι, είναι πια
καιρός να ξεχαστώ...**

Ο Γιούγκερμαν, πεσμένος σε μια καρέκλα, έκλαιγε με λυγμούς. Μα ο Μιχάλης Καραμάνος δεν άκουσε τίποτα. Κοιμόταν τρισευτυχισμένος κι ανόητος.

* * *

Καθώς η Πάκαρ πήρε τον κατήφορο της Ιεράς Οδού, όλ' η Αθήνα της νύχτας απλώθηκε μπρος στα μάτια του Βασίλη Γιούγκερμαν: πλατιά, μακριά, απέραντη, σαν τεράστιο νεφέλωμα εκατομμυρίων άστρων πεσμένο στην αττική γη.

Η Αθήνα...

Θυμήθηκ' ένα απόγεμα, εδώ και χρόνια τώρα, όταν την αντίκρισε, μέσα στο φως του δειλινού, από το κατάστρωμα ενός βαποριού· όταν την πεθύμησε η ψυχή του· όταν, μαγεμένος από τη μοναδική και πολυσύνθετη ομορφιά της είπε μέσα του με την έφεση των δυνατών: «Αξίζει να κατακτήσει κανείς μια τέτοια πόλη.»

Και να! Τ' όνειρο γίνηκε πραγματικότητα. Η Αθήνα βρισκόταν στα πόδια του, δική του, υποταγμένη, πρόθυμη να δεχτεί τον κατακτητή της, το νεόχριστο οικονομικό βασιλέα της: το Βασίλη Γιούγκερμαν, Διοικητή της Τραπέζης Εμπορικών Παροχών.

Σήκωσε τους ώμους με απόλυτη κούραση· έκλεισε τα μάτια· έπνιξε τα σαλέματα της γερασμένης ψυχής

του, νιώθοντας την τραγική ματαιότητα όλων αυτών. Κι η παλιά αγαπημένη φράση του Μιχάλη Καραμάνου, ξαναήρθε στη μνήμη του:

«Η Μοίρα των ανθρώπων είναι ο Θάνατος».

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ-ΑΣΚΗΣΕΙΣ

---

1. Να παρατηρήσετε πώς παρουσιάζει ο συγγραφέας το Γιούγκερμαν στην αρχή και πώς στο τέλος των αποσπασμάτων.

2. Πώς απεικονίζει ο Καραγάτσης την κοινωνική θέση της γυναίκας στην πορεία που γράφεται το μυθιστόρημα; Να συζητήσετε το πρόβλημα σχολιάζοντας το πέμπτο απόσπασμα.

ΓΡΑΠΤΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ (με ελεύθερη επιλογή)

α) Από τα αποσπάσματα που διαβάσατε να μελετήσετε:

- 1. τα διάφορα κοινωνικά περιβάλλοντα που απεικονίζει ο συγγραφέας.**
- 2. τις επιμέρους παρατηρήσεις που κάνει για τα ήθη των ανθρώπων σε καθένα από αυτά.**

β) Ο Καραγάτσης στο Γιούγκερμαν ακολουθώντας τη δοκιμασμένη μέθοδο του νατουραλισμού παρουσιάζει τον ήρωά του έρμαιο των προδιαθέσεων και των συνθηκών στις οποίες έζησε: να μελετήσετε την εξέλιξη του ήρωα σύμφωνα με τα παραπάνω δεδομένα και με βάση τα αποσπάσματα και τις συνδεδεμένες περιλήψεις.

Το μπουρίνι (απόσπασμα)

ΤΟ ΜΠΟΥΡΙΝΙ πρωτοδημοσιεύτηκε στα 1935 και περιέχεται στη συλλογή διηγημάτων Το μεγάλο Συναξάρι. Η υπόθεση του διηγήματος αναφέρεται στις άθλιες συνθήκες ζωής των κολίγων του θεσσαλικού κάμπου και τοποθετείται χρονικά στα τέλη του περασμένου αιώνα. Παρακολουθούμε στο απόσπασμα, που το παραθέτουμε ως δείγμα της νατουραλιστικής γραφής του Καραγάτση, το μεγάλο τσιφλικά να εκμεταλλεύεται τον ιδρώτα και την τιμή του κολίγα του.

Όταν ο ήλιος βασίλεψε κάτω, στην άκρη του ατέλειωτου κάμπου, οι θεριστάδες, μ' ένα λαχάνιασμα ίσιωσαν το κορμί τους, ύστερ' απ' το σκύψιμο

μιας ολόκληρης ημέρας. Το βραδινό αεράκι θρόισε απαλά μέσα στα στάχια. Πάνω στα λιγο-στά δέντρα –τα ξεραμένα από την κάψα και το λίβα– κούρνιασαν οι στερνές κάργιες*, μέσα σ' όργιο από φωνές.

Πιο κάτω, έξω απ' τα τσαντήρια των γύφτων, τα τσουκάλια έβραζαν πάνω σε μεγάλες φωτιές. Ένα μελαχρινό πλήθος, ντυμένο κουρέλια πολύχρωμα και καθισμένο ανακούκουρδα, περίμενε –σιωπηλό και χαυνωμένο απ' τη δουλειά της ημέρας– το κατέβασμα της χύτρας απ' το τσιγκέλι του τρίποδου. Μέσα απ' τους ιδρωμένους κόρφους βγήκαν μαντίλια λερά, γεμάτα μ' ένα κομμάτι ψωμί κρίθινο, ένα κρομμύδι, δυο σκελίδες σκόρδο. Τα τσιμπούκια

κάργια: είδος πουλιού, ανήκει στα κορακοειδή.

γέμισαν λαθραίο καπνό, κλεμμένο απ' τους αυλαγάδες* των καραγκούνηδων. Κάποιο βιολί αντήχησε παράξενα. Μια σπασμένη αντρική φωνή το συνόδεψε. Η νύχτα ακολουθούσε αργά το μακρόσυρτο δείλι του καλοκαιριού.

Οι καραγκούνηδες χώρισαν απ' τους γύφτους. Τράβηξαν για το χωριό τους, που μόλις υψωνόταν πάνω απ' το χώμα. Ούτε ένας καπνός δε στεφάνωνε τις χαμηλές στέγες. Ούτε μια φωνή δε ζωντάνευε τους μίζερους αυλαγάδες. Όλοι –άντρες, γυναίκες και παιδιά– είχαν πάει στο θέρο. Μέσα στο λυκοφώτισμα*, η

αυλαγός: μεγάλο και εύφορο χωράφι.

λυκοφώτισμα: (λυκόφως) το μισόφωτο μετά τη δύση του ηλίου, το φως του σούρουπου.

ανάρια* παρέα τους σερνόταν α-
μίλητη κι άχαρη. Κανένα πρόσχαρο
χρώμα πάνω στα ξεραμένα κορμιά.
Όλοι φορούσαν βαριά σιγκούνια*
από μαύρο μαλλί, ξεβαμμένο απ’
τον ήλιο, ποτισμένο απ’ τις βροχές
και τους ιδρώτες. Καθώς περνού-
σαν μπροστά απ’ το κονάκι –που
ήταν λίγο πιο έξω απ’ το χωριό–
χαιρέτισαν τον αφέντη τους τον τσι-
φλικά, καμπουριάζοντας το κορμί.
Άχνα δεν βγήκε απ’ το λαρύγγι
τους. Μόνο τ’ άγνωρα παιδιά –που
σέρναν τα γυμνά τους πόδια στην
παχιά σκόνη του χωραφόδρομου–
σταμάτησαν μια στιγμή, με στόμα

ανάρια: (επίρρ.) σε αραιά διαστή-
ματα.

σιγκούνι ή σεγκούνι: γυναικείο
μάλλινο μαύρο φόρεμα, εξωτερικό,
στην ενδυμασία της Καραγκούνας.

ανοιχτό, μπροστά στις ψηλές μπότες, τα μακριά μουστάκια και το μονόκλ του Πήτερ Χατζηθωμά. Ύστερα, σκόρπισαν στα σπίτια τους. Οι γυναίκες άναψαν το μικρό λαδολύχναρο, για να στρώσουν τα σκουτιά του ύπνου. Να δώσουν ένα κομμάτι ψωμί στα μισοκοιμισμένα παιδιά. Μερικοί άντρες –οι νεότεροι– ξεκίνησαν αργά για τον καφενέ. Να περάσουν την ώρα κουτσοπίνοντας τσίπουρο, πριν αποκατιάσουν*.

Εκείνο το βράδυ, ο γερο-Γκουντής ο Ποτούλης, σαν γεύτηκε το ψωμί και το κρομμύδι του, αντί να πάει στο γιατάκι*, φόρεσε το τρίχινο σκουφί του και τράβηξε κατά την πόρτα. Η γριά του –η Γκουντίνα– ξαφνιάστηκε.

αποκατιάζω: κοιμάμαι (μτφ. από τις κότες).

γιατάκι: στρώμα, κοίτη.

- Πού πααίν'ς, Γκ'ντή;
- Δ'λειά σ'! της απάντησε ο άντρας.
Κι η σκλάβα του κάμπου
βουβάθηκε μπρος στην προσταγή
του αφέντη της.

Ο Γκουντής πήρε το δρόμο του
κονακιού, με την αργή και μετρημέ-
νη περπατησιά των καμπίσιων της
Θεσσαλίας. Μες στο μυαλό του γύ-
ριζε τα λόγια που θα 'λεγε του τσι-
φλικά. Η αταβική* διπλωματία της
τεσσεροχιλιόχρονης σκλάβας γε-
νιάς του, πάλευε μέσα του με την α-
πελπισία της στιγμής. Σαν έφτασε
μπρος στη βαριά πόρτα με τα μα-
ντεμένια* καρφιά, δεν είχε πάρει α-
κόμα απόφαση. Αναστέναξε βαθιά.
Κι έκρουσε το μάνταλο. Τα λυκό-

αταβικός: κληρονομικός.

μαντεμένιος: από μαντέμι (χυτο-
σίδηρος).

σκυλα ούρλιαξαν στην αυλή. Πάνω στις πέτρες ακούστηκαν περπατησιές. Η πόρτα μισάνοιξε.

- Ποιος είναι; ρώτησε μια φωνή.
- Ιγώ. Η Γκ'ντής, η Πουτούλ'ς.
- Τι χαλεύ'ς γιέρου;*
- Θέλου να ιδώ τ' αφεντ'κό.
- Κάτσι να ρουτήξω.

Η πόρτα ξανάκλεισε. Ο Γκουντής έμεινε μόνος, μες στη νύχτα. Πέρασαν λίγα λεφτά. Και πάλι ο Αρβανίτης ούσμπασης* άνοιξε το βαρύ θυρόφυλλο.

- Άιντε, ορέ Γκουντή. Το αφέντια σε καρτεράει στο οντά*.

Το κονάκι ήταν σπίτι παλιό, δίπατο, απ' τον καιρό των Κονιάρων. Ο παλιός τσιφλικάς –ο Ρουστέν-μπεης

τι χαλεύ'ς γιέρου: τι γυρεύεις γέρο.
ούσμπασης: επιστάτης.
οντάς: θάλαμος, δωμάτιο.

– που το κληρονόμησε απ’ τον πατέρα του, το ’χε αφήσει να σαραβλιαστεί. Τα καφάσια του χαρεμλικιού* σάπισαν κι έπεσαν. Απ’ τα σπασμένα τζάμια, ο σκληρός βοριάς του κάμπου έμπαινε λεύτερος. Σαν ο Ρουστέν-μπεης γέρασε και σπατάλησε την περιουσία του σε γλέντια κι ελεημοσύνες, πούλησε το τσιφλίκι του –το Κοριλάρ– στον Πήτερ Χατζηθωμά. Κι αυτός, κλείστηκε στο σαράι* του της Λάρισας, ανάμεσα στις αγαπημένες του γυναίκες – ο Αλλάχ δεν του ’δωσε παιδιά. Και πρόσμενε το θάνατο με ψυχή γαλήνια, σαν καλός μουσουλμάνος που ήταν. Εξάλλου, στην καρδιά του βασίλευε πίκρα μεγάλη. Εδώ και λίγα

χαρεμλίκι: γυναικωνίτης.

σαράι και σερά(γ)ι: (λ. τουρκ.) ανάκτορο, μέγαρο.

χρόνια, το βιλαϊέτ* της Λάρισας γίνηκε γιουνάνικο*. Το Γκιαούρ ασκέρ* με τα γαλάζια παντελόνια, έπνιξε τον κάμπο. Κι από πίσω του, μια συμμορία από πειναλέους Παλιολλαδίτες. Που έπεσαν σαν ακρίδα και λοιμική* στο παρθένο χώμα της Θεσσαλίας...

Ο καινούριος τσιφλικάς του Κιριλάρ –ο Πήτερ Χατζηθωμάς– ήταν από κείνους τους Ρωμιούς που γεννήθηκαν και μεγάλωσαν στην Αγγλία. Λεβεντάνθρωπος πενηντάρης, διατηρημένος εξαίσια από την υγιει-

---

βιλαϊέτ και βιλαέτι: (λ. αραβ.)
επαρχία, νομός.

γιουνάνικο: (λ. τουρκ.) ελληνικό·
έτσι ονόμαζαν οι Τούρκοι το ελληνικό κράτος που απελευθερώθηκε.

ασκέρ: στρατός – εδώ πλήθος.

λοιμική: δηλ. νόσος· αρρώστια
επιδημική, θανατηφόρα.

νή ζωή και τον αθλητισμό των Αγγλοσαξόνων. Έφτασε στο μίζερο καραγκουνοχώρι φέρνοντας μαζί του τρία μπαούλα με κοστούμια σπορτ, πέντε λυκόσκυλα, μια ντουζίνα ρακέτες του τέννις, ολόκληρη συλλογή από κυνηγετικά όπλα και μια Φραντσέζα. Διόρθωσε το παλιό κονάκι, σε τρόπο που να 'χει όλες τις ανέσεις. Όσο για το χτήμα και τ' ανθρώπινα χτήνη που το δούλευαν, δεν άλλαξε τίποτα. Οι προϋποθέσεις του ανθρωπισμού δεν έχουν καμιά σχέση με τις δουλειές. Business are business...

Όταν ο Γκουντής μπήκε στον οντά, ο Χατζηθωμάς έπινε το βραδινό του ορεχτικό, ύστερ' από μέρα πολύ κοπιαστική. Η Φραντσέζα του κάπνιζε ξαπλωμένη στην πολυθρόνα, πλάι στο παράθυρο. Δίπλα της, σ' ένα τραπεζάκι, ήταν η καράφα με

το ούζο, κι ένα ποτήρι από κρύσταλλο βοημικό. Ο χωριάτης, για μια στιγμή, έμεινε ξαφνιασμένος μπρος στην όμορφη γυναίκα με τη νωχελική και προκλητική θωριά. Ούτε είχε ακούσει ποτέ –ούτε είχε φαντασθεί– ότι μπορούσε να υπάρχει στον κόσμο, τέτοιο πλάσμα. Γρήγορα όμως μαζεύτηκε στον εαυτό του. Χαιρέτισε με τεμενά. Και περίμενε σιωπηλός, να του μιλήσει πρώτος ο αφέντης.

- Τι θέλεις, γέρο; τον ρώτησε ο Χατζηθωμάς.

Ο Γκουντής αναστέναξε κατεβάζοντας τα μάτια. Τα ξεραγκιανά του δάχτυλα τριγύριζαν, σαστισμένα, τον τρίχινο του σκούφο.

- Αφέντη, είπε. Τι να γίνει; Ο Θιος μι κατατρέχ'. Ντιπ! Σπυρί δεν έβγαλα!

Ούτι του ιένα τρία!* Τι να γένου, η έρμους;

Ο Χατζηθωμάς άναψε την πίππα του:

- Τι θέλεις να σου κάνω εγώ, γέρο; Η σοδειά, φέτο, είναι κακή.

Τα μάτια του Γκουντή σηκώθηκαν απ' το σκούφο:

- Αφέντη μ'. Η Θιος καταράσ' κι του χώμα μ'. Οι άλλοι έχ' νε του ιένα ιφτά κι ουχτώ. Κι σάμπους του βιο μ' είναι μιγάλου; Τα ξέρ'ς τα χουράφια μ'...

- Τι σοδειά έχεις, γέρο;

- Έχου διν έχου διακόσια σταμπόλια*. Η αφεντιά σ' θα μι πάρ' τα μ' σά. Τι να κάνου μι ικατό σταμπόλια;

του ιένα τρία: το ένα τρία, δηλ. ένα μέρος σπόρος και τρία μέρη παραγωγή.

σταμπόλι: μονάδα βάρους για τα σιτηρά.

Πέντι κατουστάρ' και θα πιάσου
στου παζάρ'* . Η καπνός του αυλαγά
μ' χάλασι. Τουν έφαϊ του σκ' λίκι.
Κάτι κρουμμύδια μου μνήσκουν*. Τι
να γένου, η έρμους;

Ο Χατζηθωμάς άρχισε να στενα-
χωριέται:

- Και τι θέλεις από μένα;
- Μη μ' πάρ'ς του μισό φέτους –
είπε ο Γκουντής. Πάρι μουνάχα
πινήντα σταμπόλια. Κι από χρόν', α
θέλ' η Θιος, να στα δώσου...
- Δεν γίνονται αυτά γέρο. Αν αρχίσω
να χαρίζω στον ένα και στον άλλον,
πάω χαμένος. Βγάλ' τα πέρα όπως
μπορείς.

Πάγωσε η καρδιά του Γκουντή:

- Κυρ Πέτρο! Αφέντη μ'! Θα χαθώ!
Θα κριμαστώ! Πώς να ζήσου, ιένα

παζάρ': παζάρι, αγορά.

μνήσκουν: μένουν.

χρόνου, μι πεντακόσιες δραμές;
Πώς να πλερώσου τ' ομόλογο*;
- Ποιο ομόλογο; ρώτησε ο Χατζη-
θωμάς, κοιτώντας το γέρο με
περιέργεια.

- Χρουστάου διακόσιες δραμές
στου Χαϊΐμ*, στ' Λάρ'σα. Τι να 'κανα;
Του κουρίτσι μ' είχι αρρουστήσ'.
Έλιουνι, πέθνησκι. Του πήα στ'
Λάρ'σα, στου γιατρό. Η γιατρός μι
πήρε είκουσι δραμές. Η σπιτσέρης*,
τρανταπέντι. Μ' είπι, η γιατρός, να
τ' δίνου, του κορ'τσιού, κάθε μέρα
κρίας. Ξουδεύ'κα, χριώθ'κα,
πνίγ'κα! Κι του χουράφ', δεν έδ' κι
ούτε ιένα τρία...

ομόλογο: έγγραφο αναγνωρίσεως
χρέους.

Χαϊΐμ: εβραϊκό όνομα.

σπιτσέρης ή σπετσιέρης: φαρμα-
κοποιός.

- Κι ήταν ανάγκη να πας στη Λάρισα το κορίτσι σου γέρο; Κι εδώ μπορούσε να γίνει καλά.

Στα μάτια του Γκουντή ζωγραφίστηκε πέραντη αγωνία:

- Πέθνησκι, αφέντ', του κουρίτσ'! Έλιουνι! Μουνάχου το 'χου. Η Ζουγράφου μ', σαν του κρύου του νιρό! Πώς να βαστάξ' η ψυχή μ';

Οι καπνοί της πίπας σκέπασαν το πρόσωπο του Χατζηθωμά.

- Άιντε, γέρο – είπε. Πήγαινε. Και θα ιδούμε...

Ο Γκουντής προσκύνησε, και βγήκε πισωπατώντας. Δεν είχε πια πνοή. Τα γόνατά του ήσαν κομμένα. Σαν βρέθηκε έξω, ανάσανε βαθιά τον καθαρόν αέρα. Η νυχτερινή γαλήνη απλωνόταν χαρωπή στον πλατύ κάμπο. Πίσω απ' τον Κίσαβο, σιγοπρόβαλε το φεγγάρι. Τα χρυσά πέλαγα του σταριού πήραν

ζωή μυστική. Στην κατασκήνωση των γύφτων οι φωτιές δεν είχαν σβήσει ακόμα...

Περίληψη: Ο Γκουντής είχε, εκτός από τη Ζωγράφω, και ένα δεκαοχτάχρονο γιο, το Νάσο· ήταν ζωηρός και ανυπόταχτος, θαύμαζε τη ζωή των τσιγγάνων και των άλλων νομάδων του θεσσαλικού κάμπου και αντιστεκόταν στη θέληση του πατέρα του να στρωθεί στη σκληρή δουλειά.

Σαν τέλειωσε ο θέρος, ο επιστάτης του τσιφλικά –ο Γιώργης– ζύγισε το γέννημα* των κολίγων*, για να πάρει

γέννημα: καρπός, σιτηρά.

κολίγος ή κολίγας: αγρότης χωρίς κλήρο που καλλιεργούσε το χωράφι και έδινε τα μισά προϊόντα στον τσιφλικά.

το μισό. Έτσι ήταν ο νόμος στη Θεσσαλία, από τον Όλυμπο στην Γκούρα, από το Πήλιο στ' Άγραφα. Η γη ήταν χτήμα του τσιφλικά. Κι οι καραγκούνηδες τη δούλευαν από πατέρα σε παππού, την πότιζαν με τον ιδρώτα τους, για να δίνουν το μισό γέννημα στον αφέντη.

Πήγε ο Γιώργης και στο κιουτσέκι* του γερο-Γκουντή, να ζυγιάσει. Γινότανε δυο ζύγια. Ένα, να δείξει πόσο ήταν ολόκληρο το γέννημα. Κι άλλο ένα, για να πάρει ο τσιφλικάς το μισό. Άρχισε το πρώτο ζύγι.

Ο Γκουντής κι ο Νάσος κουβαλούσαν τα σακιά με το στάρι στην παλάντζα. Ο Γιώργης ζύγιζε κι έγγραφε τα νούμερα στο τεφτέρι. Έξαφνα, ο

ΚΙΟΥΤΣΕΚΙ: μικρός στεγασμένος χώρος για την αποθήκευση των σιτηρών.

Γκουντής σταμάτησε, με μάτι γεμάτο παράπονο. Ο επιστάτης, καθώς ζύγιζε, έβαζε το πόδι κάτω απ' την παλάντζα, αβγατίζοντας έτσι κάθε πέζο* τέσσερες και πέντε οκάδες.

- Κυρ Γιώργη μ' – είπε ο Γκουντής. Στου Θιο θα δώκ'ς την ψυχή σ'! Μη μ' αδικείς, τουν έρμου!

Ο επιστάτης κοκκίνισε από θυμό:

- Πάψε, γέρο! Ξέρω τι κάνω! Κι αν νομίζεις πως σ' αδικώ, τα παράπονά σου στον αφέντη.

Ο γέρος έσκυψε το κεφάλι και λούφαξε. Η πείρα μιας ολόκληρης ζωής τον είχε διδάξει πως δεν πρέπει να τα βάζεις με τον αφέντη. Μα η ψυχή του Νάσου αναταράχτηκε. Με μούτρο φλογισμένο από θυμό, πήγε κοντά στον έμπιστο του τσιφλικά.

πέζο: το βάρος, το φορτίο που ζυγίζουμε κάθε φορά.

- Άκου, κυρ Γιώργη – είπε. Α
ματαβάλ'ς του πουδάρ'α' στου τάσ'
της παλάντζας, στου κόβου του
πουδάρ' σ'!

Ο επιστάτης για μια στιγμή στά-
θηκε αμίλητος, ξαφνιασμένος απ' το
θράσος του κολίγα. Τέτοιο πράμα
δεν είχαν ματαϊδεί τα μάτια του!
Μέσα του άναψε θυμός σκυλίσιος.
Άρπαξε το κουρμπάτσι* και το σή-
κωσε με απειλή:

- Τσογλάνι του κερατά! Σε μένα
μιλάς έτσι, μωρέ;

Με κίνηση γοργή, ο Νάσος ξέφυ-
γε το χτύπημα. Έτρεξε στη γωνιά
του κιουτσεκιού, που 'ταν ριγμένος
ένας σωρός ξύλα. Κι άρπαξε το τσε-
κούρι:

- Α, με βαρέσ'ς, ρουφιάνι, σ' λιανίζου
σαν κιμά!

κουρμπάτσι: (λ. τουρκ.) μαστίγιο.

Ο γέρο-Γκουντής έπεσε ανάμεσά τους, να προλάβει το μακελιό.

- Κυρ Γιώργη μ'! τραύλιζε. Κυρ Γιώργη μ'! μην τουν ξεσυνερίζ'σι τουν έρμου!

Και γυρνώντας στο γιο του, με μάτι σκληρό:

- Ισύ, δ' λειά σ'! Τι ανακατέβ'σι; Δ'κόμ' δεν είν' του βίος; Τι μπαίν'ς στ' μέσ', δικεόρος*;

Η Γκουντίνα που ζύμωνε μπομπότα* στο χαγιάτι, έτρεξε λαφιασμένη σαν άκουσε το σαματά. Έπαιζαν ανήσυχα τα τρομαγμένα μάτια της. Πάλευε η ανάσα στ' αχαμνό της στήθος. Ξοπίσω πρόβαλε η κόρη της, η Ζωγράφω. Λιγνή, αδύνατη, τυλιγμένη στο σκούρο τσεμπέρι.

δικεόρος: δικηγόρος.

μπομπότα: ψωμί από αλεύρι αραβοσίτου.

- Τη δ'λειά σ', ισύ! ξανάειπε ο Γκουντής στο γιο του. Άιντε στου χουράφ'! Για μπιλιάδεις είσι μουνάχα.

Ο Νάσος υποταγμένος στη φωνή του πατέρα του, πέταξε με λύσσα το τσεκούρι πάνω στα ξύλα. Το σαγόνι του έτρεμε. Τα μάτια του ξεσκίζαν το άπειρο, σαν ατσάλι. Δεν έβγαλε λόγο. Με περπατησιά βαριά, δρασκελίσε τη φραχτωσιά* του αυλαγά. Και τράβηξε στα χωράφια, με ψυχή τρικυμισμένη.

- Τι τρέχει εδώ;

Στο άνοιγμα της πόρτας πρόβαλε ο Χατζηθωμάς. Φορούσε σετακρούτα* φρεσκοσιδερωμένη, κάσκα ολόλευκη, γάντια κρεμ. Το μονόκλ, σφηνωμένο στο μάτι, του 'δινε

φραχτωσιά: φράχτης.

σετακρούτα: (λ. ιταλ.) μεταξωτό ύφασμα.

ύφος γεμάτο ευγένεια και θέληση συγκρατημένη. Ο Γκουντής λύγισε το κορμί του ως τη γη, καθώς έτρεξε να προαπαντήσει τον τσιφλικά.

- Τίπ' τας, αφέντη μ'! Τίπ' τας!

Ικείνους η ρέμπελους*, η γιος μ' κακουμίλ' σι του κυρ Γιώργη. Μα το 'διουξα, του παλιόπ'δου! Είπα του κυρ Γιώργη, να μην το ξεσυνερ'στεί.

Ο Χατζηθωμάς τριγύρισε το μονόκλ του στο μίζερο κιουτσέκι με τους καπνισμένους τοίχους. Κοίταξε τα λιγοστά σακιά με το γέννημα του Γκουντή. Τις κρεμασμένες αρμάδες* του καπνού. Το σωρό τα ξύλα, πλάι στο στόμα του φούρνου. Κατόπι είδε

ρέμπελους: ρέμπελος, ανυπόταχτος, επαναστάτης.

αρμάδες ή αρμαθιές: δέσμες αραδιασμένες από πολλά ίδια πράγματα περασμένα σε κλωστή, ορμαθός.

την Γκουντίνα, που κοιτούσε πετρωμένη απ' το φόβο, κρατώντας ανοιχτά τα γεμάτα προζύμι δάχτυλά της. Και ξοπίσω τη Ζωγράφω, με τα μεγάλα ανόητα μάτια και το μισάνοιχτο στόμα. Με σιγανές χειρονομίες άναψε τσιγάρο. Και ξάπλωσε στην καρέκλα, που τσακίστηκε να του φέρει ο Γκουντής. Με τρόπο έκανε νόημα του επιστάτη. Κι ο Γιώργης γλίστρησε αθόρυβα απ' τη μισάνοιχτη πόρτα. Ο τσιφλικάς έριξε χαμογελαστή ματιά στο γέρο που στεκόταν πελαγωμένος, μην ξέροντας τι να κάμει και τι να μιλήσει. Κι είπε:

- Ε, γέρο Γκουντή! Δεν με κερνάς κάνα τσίπουρο;

Οι καραγκούνηδες έγιναν χίλια κομμάτια να τον περιποιηθούν. Και σε λίγο, η Ζωγράφω απόθεσε μπροστά του το δίσκο με το τσίπουρο και μεζέ ντομάτα.

- Η κόρη σου είναι; ρώτησε ο Χατζηθωμάς.

Ο Γκουντής κούνησε το κεφάλι χαμογελώντας, δίχως ν' αποκριθεί.

- Να σου ζήσει! Εις υγείαν σας!

Αφού ήπια το τσίπουρο, ο τσιφλικάς πήρε τον κολίγα κατά μέρος.

Και του είπε:

- Είδα κι εγώ, Γκουντή, πως δεν πηγαίνεις καλά, φέτος. Πως έχεις ανάγκη από χρήματα. Εγώ, δεν είμαι κακός αφέντης. Στην ανάγκη βοηθάω τους κολίγους μου. Γι' αυτό λοιπόν, απ' τα διακόσια σταμπόλια της σοδειάς σου, δεν θα σου πάρω το εκατό. Δώσ' μου μονάχα τριάντα. Κι από χρόνου, έχει ο Θεός...

Ο Καραγκούννης άρπαξε το χέρι του Χατζηθωμά, να το φιλήσει. Μα αυτός, το τράβηξε με τρόπο:

- Ήσυχα, γέρο! Ήσυχα... Αυτή τη χάρη στην κάνω, επειδή είσαι

καλός και πιστός κολίγος. Κι από
κει, αν θέλεις, δώσ' μου το κορίτσι
σου να το πάρω υπηρέτρια στο κο-
νάκι. Να βοηθάει την κυρά Τασιά,
που γέρασε πια. Θα το τρέφω. Θα
το ντύνω. Και θα του δίνω τρία τά-
λιρα το μήνα. Σύμφωνοι;

Και πριν ο Γκουντής προφτάσει
ν' απαντήσει, ο Πήτερ Χατζηθωμάς
προχώρησε κατά την πόρτα. Κι
έφυγε γεμάτος μεγαλοπρέπεια.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

---

1. Ποια είναι τα βασικά χαρακτη-
ριστικά που δίνει ο συγγραφέας
α) στον τύπο του τσιφλικά β) στον
τύπο του κολίγα;
2. Πώς παρουσιάζει ο συγγραφέας
τις γυναίκες στο διήγημα; (Προτού
απαντήσετε να μελετήσετε

προσεκτικά τα αποσπάσματα που αναφέρονται στη γυναίκα του Γκουντή, στη Γαλλίδα φίλη του Χατζηθωμά και στη Ζωγράφω).

3. Για να παραστήσει ζωηρότερα τη ζωή των κολίγων ο Καραγάτσης χρησιμοποιεί τις αντιθέσεις: να τις επισημάνετε μέσα στο κείμενο.

4. Ποια σημεία του αποσπάσματος προαναγγέλλουν την τελική σκηνή;

5. Να επισημάνετε τα νατουραλιστικά γνωρίσματα του διηγήματος στους ανθρώπινους τύπους, τις περιγραφές και τους διαλόγους.

Τα χταποδάκια (διήγημα)

Οι νοτιάδες φέρναν σύγνεφα εκείνο το χειμώνα, μα όχι το 'να πίσω από τ' άλλο. Άφηναν και ώρες, την κάθε μέρα, που ξαστέρωνε λιγάκι ο ουρανός. Αυτό γινόταν περί το δειλινό. Κι όταν ο ήλιος, όσο δεν παίρνει χρυσαφής, κάτι σα μέλι φωτεινό, ξεχυνόταν στο μικρό λιμάνι, στ' αργοσάλευτα καΐκια του, στις μπαταρισμένες βάρκες, στα δίχτυα των ψαράδων που στέγνωναν απλωμένα, στη θάλασσα που σιγανάσαινε, στους ανθρώπους που τριγυρνούσαν πέρα δώθε, άγνωστο γιατί. Περί τη νύχτα θα χάλαγε πάλι ο καιρός. Αυτό το καταλάβαινες από τους γλάρους που πετούσαν χαμηλά, έξυναν τη θάλασσα με τις φτερούγες τους, κλαγγάζοντας κάποιαν ακατάληπτη

ανησυχία. Και το όντις, σε λίγο έφταναν ξανά τα σύννεφα, αβγατίζοντας πολύ το βραδινό σκοτάδι, έτσι που 'σφιγγε η ψυχή του ανθρώπου.

Έτσι λοιπόν, την ώρα που ο Αστέρας* πάλευε με τα σύννεφα, μπήκε ο λεγόμενος στο μαγαζάκι, μποτζάροντας* δώθε κείθε, σαν τραμπάκουλο* σε σοροκάδα. Κοντός ήταν και κακοσούσουμος, αρκούντως γηραλέος, όχι καλοντυμένος ούτε

ο Αστέρας: το βραδινό αστέρι, ο Αποσπερίτης.

μποτζάροντας: γέρνοντας πότε από τη μια και πότε από την άλλη πλευρά, όπως το σκάφος.

τραμπάκουλο: (λ. ιταλ.), μικρό, πλατύ ιστιοφόρο.

σοροκάδα: κυματισμός της θάλασσας που προκαλείται από ανέμους νότιους έως δυτικούς.

καθαρός, μ' ένα μαντίλι ματωμένο γύρω στο κεφάλι – σίγουρα φρεσκοσπασμένο ήταν. Η μύτη του μάλιστα είχε μεγάλα χάλια, γδαρμένη, πρησμένη, σκεπασμένη κομμάτια αίμα πηχτό. Ή κουτροβάλα είχε πάρει ο ερίφης*, ή ξύλο γερό είχε πέσει, μπερντάχι*, με σύστημα, πάνω χέρι - κάτω χέρι, του αλατιού τον είχαν κανωμένο. Τώρα γινωμένος* ήταν όταν τις έφαγε, ή τα κοπάνισε κατόπι, να πνίξει στο κράσι το μεράκι του καβγά; Αυτό δεν το ξέρουμε. Το βέβαιο είναι, λίαν σουρωμένος ήταν όταν μπήκε στο μαγαζί, κρατούσε μάλιστα στο χέρι κατιτίς τυλιγμένο σε χαρτί, φαγώσιμο πρέπει να ήταν.

ερίφης: (λ. τουρκ.) άνθρωπος.

μπερντάχι: ξυλοδαρμός.

γινωμένος (και φτιαγμένος): μεθυσμένος.

Προχώρησε, το λοιπόν, κατά το μπεζαχτά, χαιρετώντας πολύ εγκάρδια τις δυο παρέες που βρισκόνταν την ώρα εκείνη στο μαγαζί. Μα δεν πήρε αντιχαιρέτισμα, ένεκα που οι μεν – δυο μαντράχαλοι – ήσαν πολύ απασχολημένοι με τις κοπέλες τους και δεν είχαν καιρό για κουβέντες άχρηστες. Όσο για τους δε, αυτοί πίναν το κρασί τους λίαν βαρύθυμοι και σέρτικοι*, είχαν φαίνεται τις στεναχώριες τους. Τι να κάνει λοιπόν, κι αυτός; Παράγγειλε ούζο καραφάκι, κι έπιασε κουβέντα με το μαγαζάτορα, ένεκα που ο Θεός τον έκανε άνθρωπο κοινωνικό, πολύ συσχετικό, η μουγκαμάρα κι η περισυλλογή ποσώς* δεν του επήγαιναν. Είπε μάλιστα τη γνώμη του δυνατά, να την ακούσει όλος ο κόσμος:

σέρτικος: αφύς, νευρικός

- Όποιος δε μιλάει, πεθαμένος είναι και θάβουν τον!

Ακούμπησε το στράτσο στον μπεζαχτά κι άρχισε ν' αδειάζει το καραφάκι σε δυο νεροπότηρα, προσέχοντας φοβερά στη μοιρασιά, μήπως τυχόν και στάξει κόμπος στο 'να πιότερο από τ' άλλο. Αφού τέλειωσε τη δίκαιη αυτή κατανομή, πήρε το πρώτο ποτήρι και το ήπια, ήπια και το δεύτερο, θαραπάηκαν* τα σωθικά του κι άρχισε μεγάλο λακριντί* με το μαγαζάτορα. Ένεκα όμως που η παρέα μας βρισκόταν κάμποσο μακριά, δεν έδωσε κανείς μας προσοχή, εξάλλου είχαμε δικές μας κουβέντες να πούμε, πολύ σοβαρές και διόλου ευτράπελες. Πες πως τον

θαραπάηκαν: (λ. λαϊκή), αγάλιασαν, ευχαριστήθηκαν.

λακριντί: (λ. τουρκ.), συνομιλία.

αλησμονήσαμε κι αυτόν, και τα σπασμένα μούτρα του, και το στράτσο και το μεθύσι του και το λακριντί του. Όταν, έξαφνα, κουβέντες σε ύφος έντονο τράβηξαν την προσοχή μας:

- Όχι, κύριος, δε θέλουμε το κέρασμά σου!
- Και γιατί, δηλαδή; Εγώ εκινήθην από την ευγενής πρόθεσις...
- Κόβε λόγια και στρι!* Πολύ ψείρα μάς γίνηκες!

Η παρεξήγηση συνέβαινε με την άλλη παρέα που ο ερίφης θέλησε να την κεράσει, άγνωστο γιατί. Ίσως που το κρασί τον έκανε πολύ κοινωνικό, πρόθυμο να πιάσει σχέσεις εύκολες και γκαρδιακές με τον πάσα

κόβε λόγια και στρι: (μάγκικη έκφραση), σταμάτησε τη συζήτηση και φύγε.

τυχών*. Ίσως πάλι και να του γυάλισαν τα κορίτσια, ήθελε να κάνει το κομμάτι του. Οι μαντράχαλοι όμως πήραν αλλιώς το πράμα, εξ ου κι ο καβγάς – «περικαλώ, κύριος!» και «με το μπαρδόν, δεν είσαστε εν τάξει εν πάση περιπτώσει!». Ο ένας μάλιστα από τους δυο –άνθρωπος ευερέθιστος– σηκώθηκε μια στιγμή, κι είπε λόγια βαριά που προδίκάζαν* χειροδικία. Τσίριξαν τα κορίτσια: «Μανόλη! Για τ' όνομα της Παναγιάς!», μπήκε στη μέση κι ο άλλος, ο πλέον ψύχραιμος, και το επεισόδιο θεωρείται λήξαν. Ο ερίφης υποχώρησε κανονικά κατά τον μπεζαχτά, όπου τον τραβούσε από το

τον πάσα τυχών: παραφθαρμένη λόγια έκφραση, τον τυχόντα, τον καθένα.

προδικάζω: προεξοφλώ.

**μανίκι ο ταβερνιάρης αυταρχικότατα:
- Ήπιες το ούζο σου, Παναγιωτάκη;
Πλέρωνε και στρίβε! Όχι ιστορίες
στο μαγαζί μου!**

**Σαν ν' αποφάσισε να ησυχάσει ο
Παναγιωτάκης, αλλά για να φύγει,
ούτε λόγος! Ήθελε, σώνει και καλά,
ν' ανοίξει την καρδιά του, να πει τον
πόνο του, να μιλήσει με άνθρωπο.
Κανείς να μην τον θέλει, κανείς να
μην καταλαβαίνει, όλοι να τον διώ-
χνουν – τι κακό πάλι αυτό!**

**Εξάλλου, ο άνθρωπος είχε πια τα
πιο φιλειρηνικά αισθήματα. Ξεδίπλω-
σε το στράτσο, τράβηξε δυο χταπο-
δάκια που ήταν μέσα, τα καμάρωσε
κι εδήλωσε πως έχει κάθε δικαίωμα
να τα μαγειρέψει και να τα φάει πο-
τίζοντάς τα με μπόλικον κρασο, ένε-
κα που το χταπόδι χωρίς ένα πρώτο
κρασί δε μαγειρεύεται, και δίχως ένα
δεύτερο δε χωνεύεται. Άρχισε, λοι-**

πόν, μεγάλες συνεννοήσεις με το μαγαζάτορα, να του ψήσει τα χταπόδια, να τα φάει εδώ που βρίσκεται, δηλαδή να τα φάνε παρέα, ένεκα που η μοναξιά κι αυτός δεν συνταιριάζουν, ανέκαθεν ντερμπεντέρης* άνθρωπος ήταν. Ο μαγαζάτορας όμως είχε μεγάλες αντιρρήσεις. Των αδυνάτων αδύνατο! Η φουβού* ήταν πιασμένη με τις γόπες, κατόπι θα τηγάνιζε πατάτες, ύστερα θα έρχονταν η πελατεία και θα παράγγελλε της ώρας πράματα, συκωτάκια, μπαρμπουνάκια, σαγανάκια.

- Ό,τι άλλο, Παναγιωτάκη μου, αυτό όμως μη μου το ζητάς!

- Δεν έχω, δηλαδή, το δικαίωμα να φάω κι εγώ ένα μεζέ σαν άνθρωπος –να, τα χταποδάκια μου– και να

ντερμπεντέρης: (λ. τουρκ.) αλήτης.

φουβού: φουφού, είδος ψησταριάς.

πιω το κρασί μου, σα φιλήσυχος πολίτης;

- Δε γίνεται, Παναγιωτάκη μου! του είπε ο άλλος κοφτά. Να πας στην Ευταλία να στα μαγειρέψει. Κι άντε τσαμπούκ τσαμπούκ*, άδειαζέ μου το μαγαζί κι έχω δουλειά! Πλακώνει πελατεία.

Ο ερίφης σώπασε, σα να είδε πως τίποτα δε γίνεται, πως έπρεπε να το πάρει απόφαση. Τύλιξε τα χταποδάκια στο στράτσο, τα έβαλε υπομάλης και τράβηξε κατά την πόρτα. Μα η αγανάχτηση τον έπνιξε. Γύρισε, το λοιπόν, κι άρχισε καινούρια δημηγορία:

- Στην Ευταλία... Άιντε συ να πεις στην Ευταλία να στα μαγειρέψει! Συ, που δεν είσαι άντρας της... Εγώ, δηλαδή, δεν έχω δικαίωμα να

τσαμπούκ: (λ. τουρκ.) γρήγορα.

φάω ένα μεζέ, να πιω ένα κρασί;

Αργά κατάλαβε πως μιλούσε στα κούφια, ένεκα που ο μαγαζάτορας είχε αποτραβηχτεί στην κουζίνα. Σήκωσε, το λοιπόν, τους ώμους και τράβηξε πάλι κατά την πόρτα. Φαίνεται όμως πως δε βολούσε η ψυχή του να ξεκολλήσει εύκολ' απ' το μαγαζί. Περνώντας μπροστά στην παρέα μας κοντοστάθηκε. Ήθελε κουβέντα.

- Έχει τσιγάρο;

Απόκριση καμιά. Είδαμε τι κολλιτσίδα ήταν, αν του μιλούσαμε ξεκολλημό δε θα 'χε. Αυτός όμως εκεί!

- Θέλω τσιγάρο.

- Δεν έχει! του λέει ο Αγλέουρας.

- Πώς δεν έχει, αφού καπνίζετε!

Ήταν κι αναιδής.

- Άιντε στο καλό! του λέει ο υποπλοίαρχος, κι άσε μας ήσυχους.

Ακούς;

Αυτό δεν του άρεσε του φίλου.
Πήρε αμέσως ύφος κουτσαβάκικο*,
προκλητικό, μπεχλιβάνικο*. Κι α-
μόλησε την πρόστυχη κουβέντα:
- Επειδή, δηλαδή, έχεις δυόμισι
γαλόνια στο μανίκι, μας κάνεις και
τον κάργα;*

Ο υποπλοίαρχος χαμογέλασε κά-
τω από τα μουστάκια του. Μα ο Α-
γλέουρας σηκώθηκε, άρπαξε τον
Παναγιωτάκη από τις πλάτες και α-
πλά, αυστηρά, θετικά τον έβγαλ' έξω
από το μαγαζί. Τον έβγαλε, δεν τον
πέταξε. Όλα γίνηκαν μ' ευγένεια και
κατανόηση, ως αρμόζει να φέρεται

κουτσαβάκικο: μάγκικο (από το
κουτσαβάκης = ψευτόμαγκας).

μπεχλιβάνικο: που ταιριάζει σε
μπεχλιβάνη (λ. τουρκ., παλαιστής).

κάνω τον κάργα: λαϊκή έκφραση,
παριστάνω το σπουδαίο.

κανείς σ' έναν μεθυσμένο, έναν ακαταλόγιστο. Κι αυτός δεν έφερε καμιάν αντίσταση, ψοφοδεής* ήταν, μόνο λόγια και τίποτες άλλο.

Ανθρωπάκος, που το κρασί τον εχτυπούσε παράξενα, τον έκανε να λέει μπούρδες δίχως να τις συλλογιστεί.

Ο Αγλέουρας εγύρισε και ξανακάθισε στη θέση του. Κέφι δεν είχαμ' εξαρχής, τώρα το λίγο που είχε απομείνει ξανεμίστηκε κι αυτό. Δεν ήταν να 'ρθει κι αυτό τ' αυτοκίνητο, να πάμε στις δουλειές μας! Η νύχτα είχε πέσει πια, ήρθαν πάλι τα σύγνεφα, μαύρισε ο ουρανός διπλό σκοτάδι, το ίδιο κι η θάλασσα. Μόλις έβλεπες τα κατάρτια των καϊκιών ν' αργοσαλεύουν πέρα δώθε πάνω στο μουντό στερέωμα, σα

ψοφοδεής: δειλός, κακομοίρης.

μετρονόμια* που κράταγαν στον άνεμο το ρυθμό των νερών. Πρέπει και να ψιλόβρεχε, εμείς δεν το βλέπαμε, έτσι στο βάθος που καθόμαστε. Μα έρχονταν από το πέλαγο οσμή υγρού νοτιά, μύριζε και το χώμα, μουλιασμένο ως ήταν.

Και να, δεν πέρασαν ούτε τρία λεπτά, και ξαναπαρουσιάστηκε στην πόρτα. Έκανε να μπει πάλι στο μαγαζί, ένεκα που είχε μεθύσι πεισματάρικο, επίμονο, τίποτα δεν τον έκανε ν' αλλάξει το κέφι του. Μεμιάς όμως όλοι σηκωθήκαμε, η παρέα μας, η άλλη παρέα, ο μαγαζάτορας: - Πάλι εδώ είσαι; Έξω! Έξω! Φεύγ' από δω! Πήγαινε στο σπίτι σου!

μετρονόμιο: όργανο που χρησιμοποιείται (συνήθως από τους πιανίστες) για να δίνει το χρόνο ενός μουσικού κομματιού.

**Μπεκρούλιακα! Προστυχόμουτρο!
Κολλιτσίδα! Ψείρα! Ψείρα!**

**Αυτό γίνηκε τίμια κι αυθόρμητα,
μας είχε φέρει ως εδώ, ο αλιθήριος!
Όσο εμείς ξαφνιαστήκαμε από το
φέρσιμό μας, άλλο τόσο κι αυτός. Η
κατακραυγή χίμηξε απάνω του, τό-
νε βάρεσε στο στήθος, τον σταμά-
τησε, τον πισωπλάτισε. Απόμεινε
ασάλευτος, κρατώντας τα τυλιγμένα
χταπόδια στο χέρι το ζερβί, κι έριξε
ματιά γεμάτη δέος ολοτρόγυρα.
Πρέπει τα μούτρα μας να ήσαν
τόσο άγρια, που φοβήθηκε.**

**- Καλά... μουρμούρισε... Καλά! Θα
φύγω... Αφού δε με θέλετε... Μα πού
να πάω; Πού; Στην Ευταλία; Ένας
λόγος είναι αυτός. Ούτε κι αυτή με
θέλει, όπως κι εσείς. Κανείς! Κα-
νείς... Τον έπιασε κάτι σαν παρά-
πνο, κι άπλωσε το χέρι όπου κρα-
τούσε τα χταπόδια:**

- Να! Αυτά τα χταπόδια. Στη χόβολη... Όλοι μαζί θα τα τρώγαμε. Ένα μεζέ κι ένα κρασί. Σαν άνθρωπος κι εγώ. Σαν άνθρωπος...

Μας κοίταγε και πρόσμενε κατανόηση, σαν άνθρωπος από τους ανθρώπους. Μα μόνο φάτσες παγωμένες αντίκρισε, μάτια γεμάτα σκληράδα και κακία. Κακία ανθρώπινη.

Τότε, κατάλαβε. Κάτι σαν αποκαρδίωση τον έπιασε, όλα έσπασαν εντός του. Έπεσε αδύναμο το χέρι που κρατούσε τα δυο χταπόδια στο στράτσο το χαρτί, μάταιη προσφορά στην κατανόηση των ανθρώπων. Πήρε αργή στροφή, βγήκε πάλι από το μαγαζί, έπεσε βαρύς στο σκαλοπάτι κι απόμεινε ασάλευτος, με το τσακισμένο του κεφάλι μες στις δυο παλάμες. Δεν εμίλησε πια, τίποτα δεν είπε, μα έσμιξε την ψυχή του με τη νύχτα του νοτιά, τη σκέπασε με σύγνε-

φα, την τύλιξε με πνοές όστριας* χειμωνιάτικης. Όσο για μας, ξανασκύψαμε στα ποτήρια, στις εφημερίδες, στις κουβέντες μας, μην καταλαβαίνοντας, μη θέλοντας να καταλάβουμε. Πέρασε έτσι ώρα αρκετή, ίσως και δέκα λεφτά, ίσως και τέταρτο ολόκληρο. Κι όταν ανασήκωσα τα μάτια και κοίταξα την πόρτα, εκεί που είχε καθίσει δεν τον είδα πια. Είχε φύγει, τράβηξε μέσα στη νύχτα, ποιος ξέρει για πού, να μαγειρέψει τα χταπόδια του, να πιει ένα κρασί, σαν άνθρωπος. Σαν άνθρωπος, ακριβώς...

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

---

1. Να προσδιορίσετε α) το κοινωνικό περιβάλλον του διηγήματος και

όστρια: ο νότιος άνεμος.

β) τα μέσα με τα οποία ο συγγραφέας το αποδίδει.

2. Γιατί ο ήρωας του διηγήματος προσπαθεί να χρησιμοποιήσει λόγιες εκφράσεις (τις οποίες, επειδή δεν τις ξέρει, τις παραφθείρει);

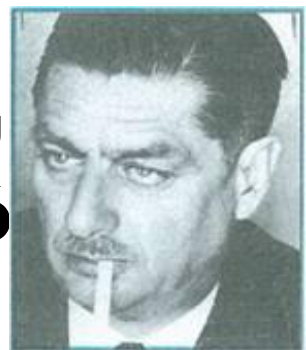
3. Ποιο είναι το κύριο συναίσθημα που διακατέχει τον ήρωα και καθορίζει τη συμπεριφορά του;

4. Ποια είναι η στάση του συγγραφέα απέναντι στον ήρωά του, πού κυρίως εκφράζεται αυτή;

5. Ποια είναι τα στοιχεία του διηγήματος που το κατατάσσουν στην τεχνοτροπία του νατουραλισμού;

Μ. Καραγάτσης (1908-1960)

Φιλολογικό ψευδώνυμο του Δημήτρη Ροδόπουλου. Από τους πιο προικισμένους

πεζογράφους της γενιάς του, συνεχιστής και ανανεωτής της παράδοσης που άφησαν με τα νατουραλιστικά τους διηγήματα ο Καρκαβίτσας και ο Θεοτόκης. Ο Καραγάτσης επέβαλε νωρίς την παρουσία του στην πεζογραφία μας με τα μυθιστορήματά του Ο συνταγματάρχης Λιάπκιν (1933) και Γιούγκερμαν (1938), τα οποία έγραψε σε νεανική ηλικία. Οι ήρωές του κατέχονται από μεγάλα πάθη, πρωτόγονο και ανικανοποίητο ερωτισμό, ανεξάντλητη ζωική ορμή και δραστηριότητα. Ο Καραγάτσης παρουσιάζει με γνώση και ρεαλισμό την ασφυκτική ζωή της επαρχιακής κοινωνίας και αποκαλύπτει πολλές καθημερινές σκληρές όψεις της. Ο θεσσαλικός κάμπος, που τον περιγράφει με εντυπωσιακή δύναμη, γίνεται ένα τεράστιο νατουραλιστικό σκηνικό, κατάλληλο

να πλαισιώσει τους μύθους του. Από εδώ κυρίως αντλεί την ανεξάντλητη έμπνευσή του. Είναι από τους πολυγραφότερους πεζογράφους μας. Έργα του: α) Μυθιστορήματα: Χίμαιρα (1940), Ο Κοτζάμπασης του Καστρόπυργου (1944), Ο Μεγάλος Ύπνος (1946), Αίμα Χαμένο και Κερδισμένο (1947), Ο Αντιπλοίαρχος Βασίλης Λάσκος (1948), Τα Στερνά του Μίχαλου (1949), Ο Θάνατος και ο Θόδωρος (1954), Ο Κίτρινος Φάκελος (1956), Σέργιος και Βάκχος (1959), Το 10 (1960). β) Διηγήματα: Το Συναξάρι των Αμαρτωλών (1935), Λιτανεία των Ασεβών (1940), Νυχτερινή Ιστορία (1943), Πυρετός (1945), Το Νερό της Βροχής (1950), Το Μεγάλο Συναξάρι (1952).

Αρχείον
(Φάκελος οκτώ: Ορφάνια, παιχνίδια
και παραμυθία εκκλησιαστική)

ΣΤΟ ΑΡΧΕΙΟΝ ο Πεντζίκης καταγράφει περιστατικά από την καθημερινή ζωή μέσα σε μια θρησκευτική ατμόσφαιρα, όπου συγχέονται τα όρια ανάμεσα στους ζωντανούς και τους νεκρούς, τους αματωλούς και τους αγίους. Όλα αυτά τα περιστατικά εντάσσονται μέσα στον αγαπημένο χώρο του συγγραφέα, τη Θεσσαλονίκη, ή έχουν τουλάχιστο κάποια σχέση με αυτή.

Αφήγηση για μια μάνα που ορφάνεψε, χάνοντας προ ετών το σύζυγο...

**Κάθεται δίπλα στο φθαρμένο
μπαούλο των αναμνήσεων και σκέ-
πτεται. Ήπιε τον καφέ και το μισό
ποτήρι του νερού. Μαζί με τη λεμο-
νόκουπα που έστιψε, σταλάζοντας
λίγο χυμό στο υγρό που την ξεδί-
ψασε, τοποθετημένα στο μικρό δι-
σκάκι, αφήκε τα τρία πράγματα της
ξεκούρασης από τον καθημερινό
μόχθο, απάνω στο ξεκλείδωτο πα-
λιό σεντούκι, δίπλα στο καμωμένο
από τον κάλυκα του βλήματος που
της στέρησε τον σύντροφο, ανθο-
δοχείο με αμάραντα ξηρανθή.**

**Όλα αυτά τα αντικείμενα μετατο-
πίζονται την ώρα που το παιδί επι-
στρέφει από το σκολειό. Τότε το
σκέπασμα του μπαούλου ανοίγει και
η μάνα, έχοντας το παιδί πάνω στα
γόνατα, αρχινά να του λέει ιστορίες
διάφορες, που αποτελούν έναν δια-
φορετικό τρόπο αγωγής, από την**

σχολική παιδεία. Καταρχήν ένα φιλάκι για το καλωσόρισμα. Οι ερωτήσεις για το πώς τα πήγε με το δάσκαλο. Μετά η πρώτη αφορμή χαδιών, μ' ένα παιχνιδάκι ερωταποκρίσεων: – «Πήγες στο κυνήγι;» – «Σκότωσες λαγό;» – «Τι τον έκαμες;» – «Πού τον έβανες;». Εν συνεχεία η προσπάθεια να ανοιχτεί το ερμάρι*, των δύο σφιχτά κλεισμένων παλαμών του παιδιού, ώστε να βρούνε μέσα την επαλήθευση των λεγομένων. Το λαγό καλομαγειρεμένο, στιφάδο. Σπάνει το πρώτο κλειδί: «τσακ». Τοιμάζει ο χαλκιάς ένα δεύτερο. Μ' αυτό ανοίγει η ντουλάπα, αλλά δε βρίσκουν μέσα τίποτα. Το παιχνίδι συνεχίζεται με σειρά αλληπάλληλων ερωτήσεων περί του τι έγινε ο μεγαλύτερος λαγός. Απάντηση πρώτη:

ερμάρι: ντουλάπα.

– «Τον έφαγε η γάτα». Μετά ότι την γάτα, που ήταν πάνω στα κεραμίδια, την πήρε το ποτάμι προκαλώντας βλάβες σ' όλο το σπίτι. Όσον αφορά την αγελάδα που ρούφηξε το ποτάμι, παρέχεται εν συνεχεία η πληροφορία ότι την έσφαξε ο χασάπης και ότι ο χασάπης πέθανε και βγάλανε το ξόδι* του, από της Καλαμαριάς την πόρτα. Λέγοντας τα στερνά αυτά λόγια, η μάνα γαργαλάει το μικρό παιδί στο λαιμάκο του, λέγοντας: «Πράσα μ' γένεια και μουστάκια» και το παιδί αναταράζεται ολόκληρο, καταλήγοντας από τα ζηλότυπα γελάκια στα δάκρυα.

Η θετική γνώση, που αποκομίζει μετά απ' όλα αυτά το μικρό παιδί, είναι ένα θάρρος ανεξάντλητο, αντίκρυ στις εξελίξεις της ζωής, όποιες

ξόδι: κηδεία.

κι αν είναι, χαρούμενες, δυσάρεστες ή τραγικές, μια και όλες περατούνται σ' ένα χάδι τρυφερό της μάνας. Θα άξιζε κανένας, σκέφτεται μέσα του το παιδί, να ζήσει, εκατομμύρια φορές πεθαίνοντας, προκειμένου να αισθανθεί το ενθουσιαστικό γαργαλητό του χαδέματος.

Σαφέστερος γίνεται ο κοσμολογικός προσανατολισμός του παιδιού, ακούγοντας τη μάνα να του επαναλαμβάνει, ατέλειωτες φορές, τραγουδιστά το «Ντίλι-ντίλι-ντίλι», με τις σταθερά επαναλαμβανόμενες έννοιες του καντηλιού που φωτά, και της κόρης που συνεχίζει να κεντά, παρ' όλες τις ποικίλες επιπτώσεις της καθ' ημέραν ζωής. Το παιδί διδάσκεται ότι ο κόσμος είναι κάτι ευρύτερο από το μικρό του κορμί, που τ' αγαπά, το φροντίζει και γλυκά το φιλάει η μάνα. Προκειμένου

ν' αντιπροσωπεύσει ως παρουσία ολόκληρο τον κόσμο, σκέφτεται ότι πρέπει να ταυτιστεί, με τις ρυθμικά επαναλαμβανόμενες, μετά από κάθε επεισόδιο και φάση της ζωής, που περιγράφει το παιδικό τραγούδι, μορφές του καντηλιού και της κόρης. Ποια είναι η θαυμαστή αυτή κόρη που όλα συμβαίνουν, δίχως καθόλου να διαταράσσουν το ρυθμό του κεντήματός της; Είδε πολλές φορές τα βράδια τη μάνα του να κεντά. Μήπως τάχα είν' αυτή η κόρη; Ένα πρωί, λοιπόν, τη ρωτά: «Μάνα, δε θα 'θελες τάχα, που ο πατέρας μάς άφηκε, πηγαίνοντας κάτω απ' τα χώματα ν' αναπαυθεί και να κοιμηθεί, να σε πάρω εγώ γυναίκα μου, να πάψεις να κλαις και να 'σαι συλλογισμένη;». Όταν η μάνα του δεν αποκρίθηκε τίποτε, το παιδί άρχισε να συλλογιέται μήπως τάχα

η κόρη ήταν η Κοκκινοσκουφίτσα, που στο τέλος του παραμυθιού, κατατροπώνει το λύκο, που ήθελε να καταπιεί όλα τ' αγαπημένα της πρόσωπα; Παρακαλάει, λοιπόν, τη μάνα του να του κάμει δώρο ένα δαχτυλίδι, για να μπορεί να λέει, σε όσους δε θα το ξέρουν και θα το ρωτούν, ότι είναι παντρεμένος οριστικά με το μικρό κορίτσι του παραμυθιού.

Η μάνα πηγαίνει ταχτικά το παιδί της στην εκκλησία, όπου η καρδιά του ολάκερη γεμίζει θαυμασμό για τα καντήλια που ανάβουν. Φωτίζουν οι φλογίτσες, που αναλώνουν το λάδι μέσα στα γυάλινα δοχεία, τα Άγια Πρόσωπα που αντιπροσωπεύουν τη ζωή, στον τόπο όπου βρίσκεται τώρα ο πατέρας του. Κοντά σ' αυτά το πρόσωπο μιας κόρης, που είναι ταυτόχρονα μάνα σαν τη δική του.

Καταλαβαίνει το χρέος του, πέρα απ' όσα ατομικά φαντάζεται, ότι πρέπει διπλά ν' αγαπά τη μορφή εκείνη. Την πρώτη κιόλας φορά, που η χήρα μάνα τον σήκωσε για να μπορέσει ν' ασπαστεί την εικόνα της Παναγίας, αφήκε απάνω στο εικόνισμα διπλά φιλιά αγάπης.

Επιστρέφοντας σπίτι διδάσκεται παίζοντας τα περί εξ ενός και μιας αρχής προελεύσεως της πολυμορφίας και πολυπροσωπίας του κόσμου, επαναλαμβάνοντας συνέχεια την ατέλειωτη και αύξουσα σειρά φράσεων, που καταπολεμούν κάθε γλωσσοδέτη και κόμπιασμα, καταπώς άκουσε τη μάνα του να λέει: «Ο Γκέκας, ο γιος του Γκέκα, ο γιος του γιου του Γκέκα, ο γιος του γιου του γιου του Γκέκα» και ούτω καθ' εξής, συνέχεια μέχρι που νύχτωσε και πήγε να πλαγιάσει και να κοιμηθεί.

Είχε πια μέσα του καταλάβει για καλά τη βιβλική ευχή του Δημιουργού όλων των κτισμάτων «Αυξάνεσθε και πληθύνεσθε», όταν πήγε στην Εκκλησία να κοινωνήσει, για να τον βοηθήσει ο Θεός να μεγαλώσει, να παντρευτεί την Πεντάμορφη, γεμίζοντας όλο τον κόσμο με παιδιά. Πρόθυμα άνοιξε το στοματάκι του το παιδί, να δεχτεί την Αγία Κοινωνία, που του πρόσφερε με το κουταλάκι ο Παπάς, επιλέγοντας: «Σώμα και αίμα Χριστού».

Σπίτι του το παιδί επιστρέφοντας, σκέφτεται να ποτίσει τις γλάστρες με τα φτωχά λουλουδάκια που περιποιείται· έχοντας λοιπόν καταλάβει ποια είναι η δύναμη που συνέχει τους πάντας, παρέχοντας στον καθένα και το καθετί, τη δυνατότητα της αυξήσεως, ρίχνοντας το νερό στα φυτά, με τη σοβαρότητα που

έχουν τα μικρά στα παιχνίδια τους, πιστεύοντας ότι, με όσα κάνουν, ερμηνεύουν σωστά τη ζωή, επαναλαμβάνει το του Ιερέως: «Σώμα και αίμα Χριστού».

Το ακούει το παιδί η μάνα και βάνει τα κλάματα, προσπαθώντας μέσα της να διακρίνει τις αφορμές, που την έφεραν αντιμέτωπη σε τόσες και τόσες δοκιμασίες. Πολύ αργότερα, μιαν άλλη μέρα, γύρισε από το σχολείο το μικρό παιδί κλαμένο. Δεν ήξερε ν' απαντήσει πού ακριβώς βρίσκεται το Γαλαξίδι και ο δάσκαλος το τιμώρησε.

Η μητέρα ευθύς έσπευσε ν' ανοίξει έναν εικονογραφημένο άτλαντα της Ελλάδος, δείχνοντας στο παιδί της τη διαμόρφωση των βορείων ακτών του Κορινθιακού κόλπου. Ο Νομός Κορινθίας από κάτω μεριά ήταν βαμμένος μ' ένα πράσινο σαν

τα φύλλα του αμπελιού. Δυτικότερα η Επαρχία Αιγιαλείας και ολόκληρος ο Νομός Αχαΐας είχε το χρώμα από τις ώριμες κρεμασμένες στα δέντρα αμπουρνέλες. Αντίκρου ο Νομός Αιτωλοακαρνανίας έμοιαζε με ελαφρά βαμμένο καφέ σανίδι. Ο Νομός Φωκίδος με πρωτεύουσα την Άμφισσα, στο χρώμα του σπόρου από το ώριμο ρόδι. Είδε το παιδί τη θέση που αγνοούσε, στ' άνοιγμα του Κόλπου της Ιτέας ή Κρυσσαίου Κόλπου, με τους Δελφούς ψηλά, στην άκρη ενός κάμπου γεμάτου ελιές. Το δάχτυλο του παιδιού, ταξίδευε πάνω στο γαλάζιο του θαλαρρού Κορινθιακού, αποθαυμάζοντας τα σχήματα από τις τριγύρω στεριές, ενώ συλλαβιστά διάβαζε τα ονόματα των τοπωνυμίων και των βουνών. Ρωτάει καταρχήν γιατί το Γαλαξίδι, που εξαιτίας του τον κα-

τσάδιασε ο δάσκαλος, το είπανε έτσι παράξενα. Η μάνα μη ξέροντας σωστά το γιατί, απάντησε αυτοσχεδιάζοντας μια ιστορία ικανή να διασκεδάσει το πονεμένο της παιδί.

«Μια φορά, είπε, ένας ντόπιος Σαλονικιός, απ' αυτούς που σπάνια παραπονιούνται για οτιδήποτε τους συμβαίνει, γιατί η αγάπη του Θεού και του Πολιούχου του τόπου της καταγωγής των, τους έχει μάθει τα πάντα να δέχονται και να υπομένουν, βρέθηκε στο Γαλαξίδι, που ξακούστηκε έναν καιρό πολύ σαν λιμάνι ναυτικό με πλήθος καράβια.

«Μεθαύριο Κυριακή, βγαίνοντας από την Εκκλησία θα σε πάρω από το χεράκι, να δεις την οδό, που πήρε όνομα από τους μεγάλους Λιτοχωρινούς Καραβοκύρηδες, που εγκαταστάθηκαν μετά στη Θεσσαλονίκη. Έτσι θα καταλάβεις καλύτερα

και όλα όσα αφορούν τον τόπο των άλλων Γαλαξιδιωτών Καραβοκυραίων».

Βρέθηκε λοιπόν ο Σαλονικιός στο Γαλαξίδι, μετά που τα τρικούβερτα ιστιοφόρα του χάθηκαν. Ένα πρωί, ξυπνώντας, πήγε να πει ένα γάλα σ' ένα γαλακτοζαχαροπλαστέιο σιμά στην παραλία. Πίνει μια πρώτη γουλιά και μια δεύτερη και καταλαβαίνει ότι το γάλα δεν ήταν καλό, ούτε νωπό, ούτε φρέσκο, αλλά ξινισμένο. Μιλά στο γκαρσόνι που τον είχε σερβίρει και εκείνο τον παραπέμπει στο αφεντικό του, τον καταστηματάρχη. Ο καταστηματάρχης στέλνει τον καλό μας άνθρωπο, που δεν αγαπούσε τις αντεγκλήσεις, ξέροντας πως, αν φούντωνε η κουβέντα, ο μαγαζάτορας θα τον διαβολόστελνε, προκειμένου λοιπόν να πάει ν' ανταμώσει το διάβολο, προτίμησε

να πάει να βρει τον μεταπράτη*, που μ' ένα τρίκυκλο έφερνε στο κατάστημα τα δοχεία με το γάλα. Μετά πήγε στο χονδρέμπορα, που συγκέντρωνε τα γάλατα όλης της περιοχής.

- «Τι ωραία που είναι όσα μου διηγείσαι, μαμά», λέει το παιδί, φιλώντας στο πηγούνι τη μάνα του, που του ανταποδίδει αμέσως το φιλή, με τόκο και επιτόκιο στο διπλάσιο.

- «Μετά τον χονδρέμπορα, τι έκανε, μάνα, ο καλός ο Σαλονικιός;»

- «Πήγε σ' όλους τους κτηνοτρόφους, όπου κάθε τσέλιγκας, ξέχωρα, βρισκόταν εγκαταστημένος με τα κοπάδια, τα ζωντανά. Δες στο χάρτη πού πέφτουν τα βουνά τα Τρίκορφα. Ανέβηκε τις πλαγιές τους, πέρασε από την Αγία Ευθυμία, τους Πεντα-

---

μεταπράτης: μεταπωλητής, μεσάζοντας, έμπορας.

γιούς, τη Βουνιχώρα και όλα τ' άλλα τα χωριά γυρεύοντας την αιτία, που το γάλα που γεύτηκε ήταν ξινό. Σα να μην έφτανε όλος αυτός ο κόπος, πήρε τους δρόμους προς τα λιβάδια και τις βοσκιές, γυρεύοντας έναν έναν τους πιστικούς που σαλάγαγαν τα γιδοπρόβατα, σύμφωνα με την υπόδειξη του κάθε τσέλιγκα. Στο μεταξύ πέρασαν χρόνια και καιροί, ώστε είχε μάθει πια να συνεννοείται με τα ζώα, στα οποία τσομπάνηδες τον παρέπεμψαν να πληροφορηθεί.

- «Τι του είπαν τα ζώα, μια και ήξερε μαζί τους να μιλά;»
- «Τον έστειλαν να ρωτήσει τα χορτάρια και τα λουλούδια».
- «Ήξερε και μ' αυτά να κουβεντιάζει;»
- «Βέβαια. Κατάλαβε ότι του 'λεγαν να πάει να ρωτήσει τα σύννεφα,

που άλλοτε ρίχνουν νερό ποτίζοντας την πλάση και άλλοτε όχι».

- «Έφτασε τόσο ψηλά μάνα;»

- «Ακόμα πιο πολύ, παιδάκι μου. Ρώτησε ένα προς ένα όλα τ' άστρα που λάμπουν στον ουρανό, διδάσκοντας καθημερινά τη δόξα του Θεού.

- «Τι έγινε μετά, μητέρα;»

- «Βρέθηκε πάλι εκεί απ' όπου είχε ξεκινήσει, κάνοντας το Σταυρό του και λέγοντας «Δόξα σοι ο Θεός». Εξαιτίας λοιπόν απ' αυτή την ευχή του Σαλονικιού, για να μάθει ο κόσμος και να ξέρει, ονομάσανε και το παλιό ναυτικό λιμάνι Γαλαξίδι.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

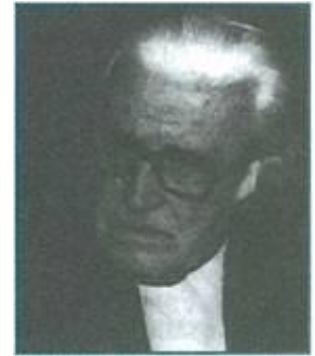

- 1. Να βρείτε τα στοιχεία του κειμένου που έχουν λαϊκή προέλευση.**
- 2. Η μάνα προσφέρει στο παιδί «ένα διαφορετικό είδος αγωγής από τη σχολική». Πού βρίσκεται η διαφορά;**
- 3. Πώς γίνεται η θρησκευτική αγωγή του παιδιού;**
- 4. Με ποιο τρόπο εισάγει η μητέρα το παιδί στη γεωγραφική γνώση;**
- 5. Πώς συσχετίζει ο συγγραφέας το Γαλαξίδι με το Λιτόχωρο και τη Σαλονίκη;**

N.- Γ. Πεντζίκης (1908 - 1993)

Γεννήθηκε στη Θεσσαλονίκη το 1908. Σπούδασε Φαρμακευτική. Πεζογράφος, ποιητής και ζωγράφος από τους πιο ιδιότυπους. Στα πεζογραφήματά του καλλιέργησε τον ακραίο εσωτερικό μονόλογο καταργώντας τη λογική αλληλουχία και την καθιερωμένη αφηγηματική τεχνική. Έργα του: Ανδρέας Δημακούδης (1935), Ο Πεθαμένος και η Ανάσταση (1944), Πραγματογνωσία (1950), Το Μυθιστόρημα της Κυρίας Έρσης (1966), Μητέρα Θεσσαλονίκη (1970), Αρχείον (1974), Πεζογραφήματα 1936-1968 κ.ά.

Η κεφαλή της Μέδουσας (απόσπασμα)

Η ΚΕΦΑΛΗ ΤΗΣ ΜΕΔΟΥΣΑΣ (1963) είναι το δεύτερο από τα τρία μυθιστορήματα του Πρεβελάκη που συνδέονται με το γενικό τίτλο **Οι δρόμοι της δημιουργίας**. Το πρώτο είναι **Ο ήλιος του θανάτου (1959)** και το τρίτο **Ο Άρτος των αγγέλων (1966)**. Στην τριλογία υπάρχουν αρκετά αυτοβιογραφικά στοιχεία. Κεντρικό πρόσωπο και αφηγητής είναι ένας νεαρός Κρητικός, ο Γιωργάκης, που σ' αυτό το μυθιστόρημα τον βρίσκουμε στην Αθήνα να κάνει τις σπουδές του και να ζει τις ιδεολογικές και πολιτικές συγκρούσεις της εποχής του μεσοπολέμου. Στο απόσπασμα ο Γιωρ-

γάκης βρίσκεται στη συντροφιά του Λοΐζου, ενός ώριμου και καλλιεργημένου ανθρώπου, που με την παιδεία του ασκεί σημαντική επίδραση στη διαμόρφωση του νεαρού.

Ένας καλός διδάχος, που τον έκραζαν Λοΐζο, μ' έχει ορμηνέψει από μικρό να βάνω στο χαρτί μονάχα όσα σπαράζουνε τα σπλάχνα μου. Και μου έχει αφησμένη ευκή και κατάρρα να μην καταδέχουμε τα έτοιμα αισθήματα και φρονήματα. «Το ζήτημα είναι από ποιο βάθος αναπηδά ο λόγος!» Έτσι έλεγε. Να γράφεις για να γιομίζεις το χαρτί, αυτό τ' ονόμαζε κούφια ταραχή και αγυρτεία. Εκείνος ο ίδιος έκανε σαν το Σωκράτη: ό,τι είχε στην καρδιά το 'χε και στα χείλη. Το λόγο του τον έριχνε στο βράχο και στην αφράτη γης σαν το σπόρο. Αν του έλειπαν οι στοές κι

οι πλατανιάδες όπου δίδασκε ο αρχαίος, ο διδάχος μου είχε το σπιτάκι του στον ίσκιο της Ακρόπολης, όπου συνήθιζε να συνάζει λιγοστούς διαλεχτούς άντρες, το περισσότερο παλιούς συντρόφους του που ξεδιψάζαν ακόμα στην πηγή της σοφίας του.

Εκεί το 'χε το ριζικό μου να γνωρίσω μερικά πρόσωπα που, επειδή υπόφεραν από την αρρώστια του αιώνα, μ' έκαναν να δω καθαρότερα τον εαυτό μου. Θα μιλήσω πρώτα για ένα γλύπτη κι ας τον αντάμωσα πολύ λίγες φορές. Αρχίζω από κείνον, επειδή τα πάθη του προεικονίζουν ως ένα σημείο τα δικά μου. Τ' όνομά του ήτανε Στέφανος, και κρατούσε από κάτι Τηνιακούς μαρμαράδες που είχαν σκορπίσει τ' ανώνυμα έργα τους στο νησί τους και στη Σύρα και πιο ύστερα στην Αθή-

να. Μαστόροι σεμνοί, που δούλεψαν με ταπεινοσύνη το μάρμαρο, χωρίς ποτέ να πάει ο νους τους να βγάλουν από μέσα του ανθρώπινη μορφή. Η τέχνη τους ήταν να πελεκούν σταυρούς για τα κοιμητήρια, άμβωνες, τέμπλα, δεσποτικούς θρόνους, κολόνες και κεφαλοκόλονα, μα ποτέ αγάλματα σαν τους αρχαίους, που δεν τα 'χει η Ορθοδοξία. Ο πρώτος από τη γενιά τους που κίνησε να γίνει ανδριαντοποιός ήταν ο Στέφανος. Τον είχαν στείλει να σπουδάσει στη Γερμανία στις αρχές του αιώνα, και γύρω στα 1926 που τότε γνώρισα, ήτανε στην ακμή της ηλικίας. Ένα αξιόλογο έργο του, που είχε εκτιμηθεί και έξω από τον τόπο μας, κι ένα περιστατικό ακόμα αξιολογότερο για τα μάτια του Λοΐζου, του είχανε δώσει δικαίωμα εισόδου στο στενό κύκλο μας.

Ο Λοΐζος ήθελε θαρρείς να δικαιολογήσει στα μάτια μας την παρουσία του, όταν τον έβαλε να διηγηθεί εκείνο το περιστατικό. Κατά τη γνώμη του ίδιου του γλύπτη, τόσες γενεές από το αίμα του που είχαν στερηθεί στις δημιουργίες τους την ανθρώπινη μορφή, τον είχαν προετοιμάσει να πλάσει το πρώτο του άγαλμα με το ξάφνιασμα που ένας τυφλός εκ γενετής πρωταντικρίζει τον κόσμο. «Ένας αρχαίος πλάστης» θυμούμαι που είπε «πήδησε από κεφάλι σε κεφάλι τους προγόνους μου και κούρνιασε στο δικό μου.– Ομολόγησε, Στέφανε» τον έκοψε ο Λοΐζος «πώς προτού οι φούχτες σου πάντουν να σε τρώνε να πλάσεις τον Έφηβό σου, έφερεις γύρω τα γυμνάσια* και καμάρωσες τους νέους

γυμνάσιο: γυμναστήριο.

όπως ο αρχαίος! –Δεν το αρνούμαι· έφερα γύρω τα γυμνάσια» αποκρίθηκε ο Στέφανος μ' ένα ύφος σοβαρό που μου φάνηκε πως έκρυβε έναν πόνο. «Αλλ' αν δεν είχα ονειρευτεί τον Έφηβό μου σαν Απόλλωνα, τα ζωντανά κορμιά δε θα μου είχαν χρησιμέψει σε τίποτα. Κι έπρεπε να τα μελετήσω στα γυμνάσια, επειδή εκεί μονάχα οι νέοι μας, ποθώντας τη δική τους τελειότητα, διαβλέπουν ακόμα τους θεούς».

Ο Στέφανος είχε δουλέψει, κατά τη διήγησή του, τέσσερα πέντε χρόνια για να πλάσει το άγαλμά του.

Έπειτα, από μίαν ατελεύτητη σειρά σπουδές και απόπειρες, είχε αποδώσει στον πηλό το είδωλο της φαντασίας του. Το έχυσε στο γύψο, το δούλεψε ξανά, και ήρθε η ώρα να το μεταφέρει στο χαλκό. Αν πατούσε την παράδοση που είχε κληρονο-

μήσει από τους προγόνους του τους μαρμαράδες, υπάκουε –όπως έλεγε– στο θέλημα του αρχαίου χαλκοπλάστη που είχε σαρκωθεί μέσα του. Κιβώτισε το γύψινο πρόπλασμα και το φόρτωσε στο τρένο που πήρε ο ίδιος για το Μόναχο, όπου ήξερε πως θα έβρισκε το κατάλληλο χυτήριο. Ήτανε τέλη Ιουλίου του 1914 όταν κίνησε: τη μέρα που έφτανε στο Μόναχο, ξέσπαζε ο Πρώτος Παγκόσμιος Πόλεμος.

«Την ώρα που έβγανα από το κιβώτιο τον «Έφηβό μου και τον έστηνα στην αυλή του χυτηρίου» είπε ο Στέφανος, χλωμιάζοντας μια στάλα «ήρθε από το τηλέφωνο η είδηση πως η Κυβέρνηση είχε επιτάξει όλο το χαλκό της χώρας για τις ανάγκες του πολέμου».

Οι εργάτες του χυτηρίου παράτησαν τη δουλειά τους κι έτρεξαν να

καμαρώσουν τ' ολόγυμνο παλικάρι που είχε φτάσει από τα μέρη του Νότου. Ήταν ήσυχο, μόλις έσφιγγε τους γρόθους του, το μέτωπο το είχε καθαρό, και στα χείλη του αχνόφεγγε ένα χαμόγελο. Το ανάστημά του δεν περνούσε το φυσικό, οι καλοπλασμένοι μυώνες του δεν έδειχναν περισσότερη δύναμη απ' όση του νέου που γυμνάστηκε σε αρμονικά αγωνίσματα. Το ένα σκέλος στήριζε το λυγερό σώμα, το άλλο αναπαυόταν. Έλεγες πως ο ήλιος το χαίδευε ακόμα, έτσι όμορφα το στέρνο του δεχότανε το φως. Δεν ήξερες αν ήταν άνθρωπος ή θεός. Αν ήταν άνθρωπος, θα είχε σπαρθεί από θεό, κι αν ήτανε θεός, θα είχε πάρει τη μορφή ανθρώπου, για να χαρεί τον κόσμο των θνητών.

Οι εργάτες, ύστερα από το πρώτο τους ξάφνιασμα, ο Στέφανος τους

είδε να παίρνουν τα μάτια τους από το άγαλμά του και ν' αναβλεμματίζουν προς ένα γύψινο κολοσσό που ορθωνόταν εκεί στο πλάι πάνω σε δυο μπότες γεμάτες σα φουγάρα. Ο Στέφανος δεν τον είχε παρατηρήσει εκείνον το σαραντάπηχο όταν ήρθε κι απόθεσε στον ίσκιο του το έργο του. Πισωπάτησε τώρα ως το μαντρότοιχο και χρειάστηκε να τσακίσει το σβέρκο του για να τον δει από κάτω ως απάνω. Ήταν ένας σύγχρονος στρατιωτικός μ' ένα κοντόξυλο στο χέρι –δίχως άλλο τη στραταρχική ράβδο του– και μ' ένα κουμπελίδικο* κράνος στο κεφάλι, όχι μικρότερο από το καζάνι όπου έβραζε τους ανθρώπους ο δράκος του παραμυθιού. Οι εργάτες κοίταζαν πότε το ένα πότε το άλλο άγαλμα, κι έδει-

---

κουμπελίδικο: θολωτό.

**χναν να ντρέπουνται. Ο Στέφανος δε
δυσκολεύτηκε να καταλάβει πως η
απαγόρευση να χύνονται αγάλμα-
τα στο χαλκό δεν έπιανε τα γλυπτά
που είχαν προορισμό να ερεθίζουν
το λαό στα έργα του ολέθρου. Κατά-
λαβε συνάμα πως ο Κολοσσός δεν
ήταν άλλος από τον Αυτοκράτορα.**

**Ύστερα από λίγες ημέρες, ο Στέ-
φανος βρισκόταν ζορισμένος να πά-
ρει το τρένο που άδειαζε προς τα
σύνορα τους ξένους υπηκόους. Να
φορτώσει μαζί και το άγαλμά του,
δεν του βόλεσε μηδέ να κάμει λόγο.
Ο πόλεμος είναι πόλεμος! Μονάχα
που κοίταξε παρακαλεστικά τους
εργάτες του χυτήριου: «Θα του το
φύλαγαν το έργο της ζωής του ώ-
σπου να γίνει αγάπη ανάμεσα στα
έθνη;» Αυτό πήγε να τους πει. Μα
είδε στα μάτια τους την αγωνία για
τη δική τους τη ζωή και δε μίλησε.**

**Στο τρένο άκουσε τους συνταξιδιώ-
τες του να θρηνούν και να οδύρονται
για τα πράματα που είχαν αφήσμένα
πίσω τους. Δεν ήταν λίγα! Μέγαρα,
αποθήκες, αυτοκίνητα, άτια της κα-
βάλας. Όμως, όλα τούτα, γίνονται
και ξαναγίνονται. Περνούν από το
ένα χέρι στ' άλλο, φθείρονται κι
αφανίζονται, η μοίρα τους είναι
σαν των φύλλων του δέντρου... Μα
ένα άγαλμα;**

**Τέσσερα χρόνια ο Στέφανος έζησε
μέσα στην αγωνία. Στρατοί μακελεύ-
τηκαν, πολιτείες γκρεμίστηκαν, θεό-
ρατα κάστρα τα πήγε το κανόνι ως
το χώμα. Τι να είχε γίνει ο Έφηβός
του; Τον είχαν ακρωτηριάσει οι βόμ-
βες; Τον είχαν συντρίψει οι ακρω-
τηριασμένοι, από φθόνο να βλέπουν
την ιδανική του ακεραιότητα; Ο Στέ-
φανος μαράζωνε στη χώρα του σαν
ένας Πλάστης που του έκλεψαν το**

αρχέτυπο μιας καινούριας ανθρωπότητας. Όταν έγινε ειρήνη στον κόσμο, οι φίλοι του τον παρακίνησαν να πάει ν' αναζητήσει το έργο του. Πήρε πάλι το τρένο, όμως με το Χάρο στην καρδιά. Μια φτενή ελπίδα τον είχε κρατήσει ως τότε στη ζωή: αν το άγαλμα είχε χαθεί, θ' άνοιγε ένα λάκκο στην ξένη γη και θα χωνόταν μέσα ζωντανός. Να πάρει τη στράτα να γυρίσει πίσω στην πατρίδα, αυτό δε θα είχε πια κανένα νόημα. Γιατί μέσα στην ψυχή του είχε μαραθεί ο πόθος να ξεπεράσει τον εαυτό του, η ορμή εκείνη που τον είχε σπρώξει για τα έσχατα έργα. «Μόνο ένα χέρι νόμιζα πως θα μου ξαναδώσει τη ζωή» είπε ο Στέφανος «κι αυτό ήταν το χέρι που είχα πλάσει εγώ ο ίδιος με τον έρωτα και το θάμπος μου».

Όταν ζύγωσε στην πόρτα του χυ-

τήριου, ένας φοβερός σαματάς ξέσκισε τ' αυτιά του σα να χοροπηδούσαν και να ουρλιάζαν στην αυλή οι μυθικοί Κορύβαντες*. Ένιωσε τα γόνατά του να κόβονται. Ήτανε φλόγες που έγλειφαν τους τοίχους, ή τον γελούσανε τα μάτια του; Ποια δαιμονική σκηνοθεσία είχε προετοιμάσει αυτή την ταραχή, την ώρα που πήγαινε ν' αναζητήσει το κριτήριο της ζωής του; Έσπρωξε φοβισμένα την αυλόπορτα κι έχωσε μέσα το κεφάλι του. Η ίδια η Κόλαση έβραζε μπροστά του! Σ' έναν τεράστιο λάκκο που είχαν ανοίξει στη μέση της αυλής, έκαιγε μια λυσσασμένη φωτιά, που

Κορύβαντες: δαίμονες ή κατώτεροι θεοί ιερείς της θεάς Κυβέλης που τη λάτρευαν χορεύοντας ένοπλοι με συνοδεία οργάνων που προκαλούσαν μεγάλο θόρυβο.

την τάζαν με μανία οι εργάτες, ρίχνοντας στην πείνα της σανίδα, κασόνια, καρεκλοπόδαρα. Σε μια σιδερένια σχάρα πάνω από το λάκκο κοιτότανε το απανοκόρμι ενός χάλκινου Κολοσσού, κομμένο με το πριόνι από το άλλο σώμα, που κυλιότανε κι αυτό μες στα σκουπίδια. Ο Στέφανος έψαξε ν' αναγνωρίσει τον Αυτοκράτορα. Οι εργάτες λοιδωρούσανε τώρα το σιχαμένο σκιάχτρο και σύμπαιναν* τη φωτιά να το λιώσουν: να πάρουν πίσω το μέταλλο που είχε σφετερισθεί η αλαζονεία του, να καταλύσουν τη μαγγανεία του απαίσιου ίσκιου του!

Σε μια γωνιά της αυλής, στο ίδιο ταπεινό βάθρο όπου τον είχε αποθέσει ο πλάστης του πριν από τέσσερα χρόνια, στεκόταν ο Έφηβος.

συμπαίνω: συνδουλίζω.

**Αθαιωμένος από την καπνιά, τυλιγ-
μένος στις πύρινες αναλαμπές, ό-
μως ατάραχος όπως τότε – και
ακέραιος. Ο Στέφανος ανοιγόκλεισε
τα μάτια του να δει μήπως γελιόταν.
Ο Έφηβος ήταν εκεί! Ο Έφηβος ή-
ταν εκεί! Η Κόλαση έβραζε στα πό-
δια του, οι φλόγες κρατούσαν, οι
εργάτες χορεύαν τον κόρδακα* της
εκδίκησης και του λυτρωμού. Ο Έ-
φηβος ήταν εκεί! Έξω από το χρό-
νο, ανέγγιχτος από τα πάθη των
ανθρώπων, σύμβολο άλλου
κόσμου: ενσάρκωση ενός ονείρου,
προσωποποίηση μιας νοσταλγίας.
- Και τον έχυσε στο χαλκό, Στέ-
φανε; ρώτησε ο Λοίζος.
- Στο χαλκό του Αυτοκράτορα!
αποκρίθηκε ο Στέφανος, σηκώνο-**

**κόρδακας: ζωηρός και άσεμνος χο-
ρός.**

ντας το κεφάλι του, που το 'χε κρατήσει σκυφτό όσο διηγόταν.

- Κατεπόθη ο θάνατος εις νίκος*! ανάκραξε ο Λοίζος χτυπώντας τις παλάμες του.

- Αυτή η ιστορία πρέπει να τελειώσει μ' ένα επιμύθιο*! δοκίμασε να πει κάποιος από τη συντροφιιά.

Όμως ο Λοίζος τον σταμάτησε:

- Όχι, όχι επιμύθια! Ας αφήσουμε την ιστορία του Στέφανου να δουλέψει μέσα μας. Κάθε μέρα, μου διδάσκει άλλο πράμα.

κατεπόθη ο θάνατος εις νίκος:
νικήθηκε ολοκληρωτικά ο θάνατος.
επιμύθιο: το ηθικό δίδαγμα που βγαίνει από ένα μύθο.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

---

1. Να διακρίνετε τις διάφορες χρονικές ενότητες στην αφήγηση της ιστορίας.
2. Να εξηγήσετε το νόημα των παρακάτω φράσεων: «ένας αρχαίος πλάστης πήδησε από κεφάλι σε κεφάλι τους προγόνους μου και κούρνιασε στο δικό μου». «Αν δεν είχα ονειρευτεί τον έφηβό μου σαν Απόλλωνα, τα ζωντανά κορμιά δε θα μου είχαν χρησιμέψει σε τίποτα». «Κατεπόθη ο θάνατος εις νίκος».
3. Να παρατηρήσετε την περιγραφή των δύο αγαλμάτων. Τι φανερώνει η αντιπαράθεσή τους;
4. Τι σημαίνει η πανηγυρική καταστροφή του αγάλματος του αυτοκράτορα από τους εργάτες του χυτηρίου;

5. Στο τέλος της αφήγησης ο Λοΐζος λέει ότι η ιστορία του Στέφανου κάθε μέρα του διδάσκει άλλο πράμα. Να βρείτε μερικά από τα «σημαινόμενα», από αυτά δηλαδή που η ιστορία αυτή θα μπορούσε να διδάξει.

René Magritte (1898-1967), Στο κατώφλι της ελευθερίας (1929)

Παντελής Πρεβελάκης (1909-1986)

Γεννήθηκε το 1909 στο Ρέθυμνο της Κρήτης. Το 1939 έγινε καθηγητής της Ιστορίας της Τέχνης στην Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών. Βαθιά καλλιεργημένος άνθρωπος, ο Πρεβελάκης, εκτός από τις αξιόλογες μελέτες του για την αισθητική και τις εικαστικές τέχνες, έγραψε ποιήματα, μυθιστορήματα και θεατρικά έργα. Ποιήματα: Η γυμνή ποίηση (1939), Η πιο γυμνή ποίηση (1941). Μυθιστορήματα: Το χρονικό μιας πολιτείας (1938), Η Παντέρμη Κρήτη (1945), Ο Κρητικός (2η έκδοση 1965), Ο Ήλιος του Θανάτου (1959), Η Κεφαλή της Μέδουσας (1963), Ο Άρτος των Αγγέλου (1966), Ο Άγγελος στο Πηγάδι

**(1970). Θεατρικά: Ιερό Σφάγιο
(1952), Λάζαρος (1954), Στα χέρια
του Ζωντανού Θεού (1955), Το Ηφαί-
στειο (1962) κ.ά.**

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ 9ου ΤΟΜΟΥ

Μ. Καραγάτσης: Γιούγκερμαν (εκδ. Εστίας)	5
Το μπουρίνι (Το μεγάλο Συναξάρι, εκδ. Εστίας).....	64
Τα χταποδάκια (Καινούρια εποχή)	90
Βιογραφικό σημείωμα	107
Ν. Γ. Πεντζίκης:	
Αρχείον (Εκδόσεις των Φίλων) ...	110
Βιογραφικό σημείωμα	127
Παντ. Πρεβελάκης:	
Η κεφαλή της Μέδουσας (Εκδόσεις των Φίλων)	128
Βιογραφικό σημείωμα	161

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.